

Språkmedvetenhet i de finlandssvenska klasslärarutbildningarna

En enkätstudie om klasslärarstuderandes erfarenheter och åsikter

Benjamin Fridlund & Sara Malin

Avhandling för magisterexamen
Fakulteten för pedagogik och
välfärdsstudier
Åbo Akademi
Vasa, 2021

Abstrakt

Författare	Årtal
Fridlund, Benjamin & Malin, Sara	2021
Arbetets titel	
Språkmedvetenhet i de finlandssvenska klasslärarutbildningarna – En enkätstudie om klasslärarstuderandes erfarenheter och åsikter	
Opublicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik	Sidantal (56)
Vasa: Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi	
Inom projektet	
Språkmedveten undervisning i alla klassrum	
Referat	
<p>Temat för den här avhandlingen är språkmedvetenhet. Det är ett brett forskningsområde och vad språkmedvetenhet innebär kan tolkas på flera olika sätt. I den här avhandlingen syftar språkmedvetenhet till att fokusera på mångfalden i klassrummet och till att skapa jämlika möjligheter för alla elever. En språkmedveten lärare stöder eleverna i att upptäcka olika språk i sin omgivning och uppmuntrar eleverna till att använda hela sin språkliga repertoar.</p> <p>Syftet med denna avhandling är att få reda på svenskspråkiga klasslärarstuderandes erfarenheter av och åsikter om språkmedveten undervisning inom klasslärarutbildningarna vid Åbo Akademi Vasa och Helsingfors universitet. Dessutom är syftet att redogöra för vilka möjligheter klasslärarstuderande anser att språkmedvetna aktiviteter i skolan kan erbjuda.</p> <p>Den här studien är en del av projektet språkmedveten undervisning i alla klassrum. Genom projektet strävar forskarna efter att öka språkmedvetenheten i europeiska skolor. Forskarna inom projektet hade utformat en enkät som vi använde för datainsamling. Listiac är ett aktionsforskande projekt, vilket är fungerande då ett nytt synsätt ska föras över till ett redan existerande system. Utgående från enkäten formulerade vi tre forskningsfrågor:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Vilka erfarenheter har klasslärarstuderande av att arbeta med språkmedveten undervisning?2. Vilka erfarenheter har klasslärarstuderande av språkmedveten undervisning inom utbildningen?3. Vilka möjligheter anser klasslärarstuderande att språkmedvetna aktiviteter i skolan kan ge? <p>I studien deltog sammanlagt 21 klasslärarstuderande. Utgående från materialanalysen formulerades tre olika rubriker under vilka informanternas svar presenterades. De tre rubrikerna är följande: <i>klasslärarstuderandes erfarenheter av arbete med språkmedveten undervisning</i>.</p>	

klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedveten undervisning inom utbildningen och åsikter om språkmedvetna aktiviteter.

Resultaten för studien visade på att cirka hälften av klasslärarstuderandena inte har erfarenheter av språkmedveten undervisning. Trots brist på erfarenhet visade resultaten att informanterna hade positiv inställning till språkmedveten undervisning och till att den gynnar eleverna. Många av informanternas svar var svåra att tolka, eftersom de inte direkt kunde förknippas med den definition av språkmedvetenhet som används i denna avhandling. En intressant aspekt är variationen i svaren. En liten del av informanterna verkar besitta kunskap om språkmedvetenhet, medan en stor del enligt deras svar inte kan anses veta vad själva begreppet språkmedvetenhet innebär. Skillnaderna och olikheterna i svaren visar på att utbildningen inte behandlar språkmedvetenhet tydligt och systematiskt.

Sökord / indexord

Språkmedvetenhet, språkmedveten undervisning, lärarutbildning

Kielitietoisuus, kielitietoinen opetus, opettajakoulutus

Language awareness, linguistically sensitive teaching, teacher education

Innehåll

Abstrakt

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund och problemdiskussion	1
1.2	Disposition.....	3
2	Språkmedvetenhet i skolan	4
2.1	Språkmedvetenhet	4
2.2	Språkmedvetenhet i grundläggande utbildningen och läroplanen.....	6
2.3	Språkmedvetna strategier enligt Europeiska kommissionen.....	9
2.4	Beaktandet av mångfalden i klassrummet.....	10
2.5	Språkmedvetna arbetssätt och metoder	13
2.6	Den språkmedvetna läraren	18
3	Metod	22
3.1	Syfte och forskningsfrågor	22
3.2	Forskningsansats	22
3.3	Genomförande	24
3.4	Urval.....	26
3.5	Reliabilitet	27
3.6	Validitet.....	27
3.7	Etik	28
4	Resultat	30
4.1	Klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedveten undervisning.....	30
4.2	Klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedvetenhet inom utbildningen	32
4.3	Klasslärarstuderandes åsikter gällande språkmedvetna aktiviteter i skolan	34
5	Metoddiskussion	38
5.1	Aktionsforskning	38
5.2	Datainsamling.....	39

5.3	Reflektion kring reliabilitet, validitet och etiska frågor	40
5.4	Studiens målgrupp	41
6	Resultatdiskussion	42
6.1	Klasslärarstuderandes erfarenheter av arbete med språkmedveten undervisning.....	42
6.2	Klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedveten undervisning inom utbildningen	46
6.3	Klasslärarstuderandes åsikter om språkmedvetna aktiviteter.....	50
6.4	Vidare forskning.....	50
6.5	Slutsatser	51
	Litteratur	53

Bilagor

Bilaga 1: Listiacs enkät

1 Inledning

I det här inledande kapitlet i avhandlingen presenteras syftet och forskningsfrågorna för vår studie och projektet i vilket den här avhandlingen utgör en del. Bakgrunden till behovet av forskning inom språkmedvetenhet presenteras. Därefter presenteras studiens olika delar och avhandlingens disposition.

1.1 Bakgrund och problemdiskussion

Olika styrdokument betonar det faktum att alla skolor ska jobba språkmedvetet. Det behövs forskning för att synliggöra hur lärare arbetar språkmedvetet. Forskning behövs också för att få syn på eventuella brister i lärares kunskaper angående språkmedvetenhet. Resultaten från olika studier kan vara betydande med tanke på utvecklingsarbetet som görs inom utbildningarna och med tanke på implementeringen av språkmedvetna arbetssätt. Syftet med vår studie är att granska finlandssvenska klasslärarstuderandes erfarenheter av och åsikter om språkmedveten undervisning. Dessutom är syftet att redogöra för vilka möjligheter klasslärarstuderande anser att språkmedvetna aktiviteter i skolan kan ge. Kortfattat innebär språkmedvetenhet en förståelse för språkens centrala betydelse för lärandet samt på vilket sätt den språkliga mångfalden kan utnyttjas i skolan. Begreppet språkmedvetenhet definieras mer ingående i följande kapitel.

Denna magisteravhandling är en del av projektet *Språkmedveten undervisning i alla klassrum* (härefter Listiac). Listiac är ett projekt som strävar efter att öka språkmedvetenheten i europeiska skolor. Projektet gäller lärarutbildningar och fortbildningar för lärare. Projektet kommer att bidra i utbildandet av språkmedvetna lärare runtom i Europa. Forskarna inom projektet vill främst nå lärare som inte är ämneslärare i språk. Språkmedvetenheten kommer att synas i framtida lärares och lärarutbildares tankar, synsätt och verksamhet. Projektets forskare strävar efter att alla elever runt om i Europa ska få samma förutsättningar för god studieframgång. (Listiac, u.å.) Huvudkoordinatör för projektet är Åbo Akademi i Vasa, men även nio andra europeiska universitet och tre undervisningsministerier (Finland, Portugal, Slovenien) är delaktiga i projektet. Åbo Akademi är det enda helt och hållet svenskspråkiga

universitetet i Finland. Universitetet bedriver sin verksamhet i Vasa och Åbo. Åbo Akademi (u.å.) ledord enligt universitetets nätsida är *mångfald, öppenhet, djärvhet, hållbarhet och delaktighet*. Europeiska unionen finansierar Listiac-projektet genom Erasmus+ programmet. Erasmus+ ger stöd till framåtblickande samarbetsprojekt och policyutveckling samt europeiska policyförsök, ledda av organisationer och myndigheter. Stödet ges för att stimulera innovativ policy och förbereda implementeringen av den. (Europeiska kommissionen, u.å.) Erasmus+ erbjuder i fallet Listiac stöd för policyarbete.

Språkmedvetenhet har utvecklats under en lång tidsperiod. I historien har olika språk och kulturer hållits strikt isär. 1800-talets nationalism fick nationerna att forma starka egna kulturella identiteter. Nationalstaten krävde på den tiden en förenad kultur och ett förenat språk. På så vis blev det svårare att godkänna grupper med andra språk och kulturer inom det egna landets gränser. I Norden var de språkliga minoriteterna utsatta och tanken var att de skulle förenas med majoritetsbefolkningens språk så snabbt som möjligt. I skolorna var minoriteterna särskilt utsatta, eftersom bara majoritetsspråket fick användas och vissa språk kunde till och med vara förbjudna och straffbara i skolorna. Det homogena synsättet levde vidare under en lång tid. (Börestam & Huss, 2001, s. 98.) Dagens samhällen frångår det homogena synsättet och blir mer och mer heterogena. Idag möts olika språk och kulturer i och med att människor med olika bakgrunder lever i samma miljöer. Det finns en stor mångfald som bör beaktas inom skolvärlden. Det att olika kulturer och språk möter varandra kan tänkas stärka behovet av acceptans och förståelse för en bred mångfald.

I Europeiska kommissionens rapport som behandlar utbildningarnas förberedelser för mångfald (2017, s. 24), betonas att lärares attityder gentemot mångfalden har stor betydelse för hur eleverna kommer att prestera i skolan. Meinhof och Moro (refererad i Europeiska kommissionen, 2017, s. 21) framhåller betydelsen av att ta vara på och värdesätta elevernas språkliga och kulturella mångfald. Lärare har ett stort uppdrag i att se och höra alla elever, oberoende av deras kulturella och språkliga bakgrunder. I rapporten (Europeiska kommissionen, 2017, s. 23) betonas även att lärare behöver vara förberedda på de möjligheter som mångfalden bär med sig. Det här betyder inte att det enbart är upp till läraren att förbereda sig själv, utan det behöver göras insatser i ett tidigt skede för att utveckla metoder och idéer som beaktar mångfalden i klassrummet.

Det behövs ett välfungerande utbildningssystem, som målmedvetet arbetar för mångfalden. Enligt Europeiska kommissionens rapport (2017, s. 21) ökar risken för spänningar, motsättningar och stereotypa tendenser, ifall utbildningssystemen inte är förberedda på mångfalden. Europeiska kommissionen har gett förslag på att begreppet språkmedvetenhet kunde användas i utbildningarna. (Europeiska kommissionen, 2018).

På basis av den forskning som finns inom området och de rekommendationer som nämnts anser vi att språkmedvetenhet är en viktig kompetens hos en lärare i dagens flerspråkiga och mångkulturella samhälle. Som lärare kommer vi att möta språklig mångfald och därför anser vi att det är viktigt att vara förberedd på att arbeta språkmedvetet. Vi anser att det är viktigt att ha förståelse för olika språk och kulturer. Som blivande lärare har vi möjligheten att förmedla våra synsätt på mångfald till eleverna och därmed bidra i en språkmedveten skola, där olika språk och kulturer värdesätts och ses som positiva resurser. Att arbeta med språkmedvetna metoder som främjar varje elevs utveckling och värdesätter deras språkliga bakgrunder bör enligt oss eftersträvas. Skolans arbete med språkmedvetenhet anser vi kunna bidra i en sammanhållande och jämställd skola med ett öppet och tillåtande klimat, där alla elever oavsett språklig bakgrund har samma möjligheter till framgång.

1.2 Disposition

Avhandlingen innehåller sex olika kapitel. Kapitel 2 utgör avhandlingens teoretiska referensram. I början definieras språkmedvetenhet och det preciseras vilken tolkning av begreppet som används i denna avhandling. Vidare presenteras utbildningsstyrelsens och Europeiska kommissionens styrdokument, med tanke på språkmedvetenhet. Ytterligare presenteras konkreta sätt på vilka mångfalden kan beaktas på ett språkmedvetet sätt. Slutligen redogörs för vad det innebär att vara en språkmedveten lärare. Kapitel 3 beskriver metod, datainsamling och forskningsansats. Vidare presenteras hur avhandlingen genomförts. Slutligen fastställs reliabilitets- och validitetsfrågor samt etiska frågor. I kapitel 4 presenteras studiens resultat utgående från syfte och forskningsfrågor. I kapitel 5 diskuteras metoden och avslutningsvis diskuteras resultatet i kapitel 6, i relation till den teoretiska referensramen. Slutligen ges förslag på fortsatt forskning.

2 Språkmedvetenhet i skolan

I det här kapitlet definieras begreppet språkmedvetenhet. Vidare presenteras språkmedvetenhetens roll inom den grundläggande utbildningen och i läroplanen samt Europeiska kommissionens rekommendationer för språkmedvetenhet i skolor. Därefter redogörs för på vilka sätt mångfalden kunde beaktas i skolor. Språkmedvetna arbetssätt och läraren som en språkmedvetet fungerande aktör behandlas också. Det här kapitlet fungerar som studiens teoretiska referensram.

2.1 Språkmedvetenhet

I detta avsnitt definieras språkmedvetenhet på fem olika sätt. Begreppet definieras här på olika sätt för att ge en inblick i begreppets varierande meningar och dess relativt långa historia.

Hawkins (1984) startade rörelsen *British Language Awareness Movement* redan i början av 1980-talet. Hawkins argumenterade för att implementera språkmedvetenhet (LA, Language Awareness) redan tidigt i grundskolan som ett utbildningsprogram. Det språkmedvetna utbildningsprogrammets syfte var att minska på klyftan mellan modersmålet och de främmande språken. Idag anknyts språkmedvetenhet starkare än förut till undervisningen i skolorna i och med att termen nämns i läroplanen som togs i bruk 2016 i Finland, som en av principerna som ska bidra i utvecklandet av skolornas verksamhetskultur. Språkmedvetenhet hör till ett brett forskningsområde och därför finns det idag flera definitioner på termen språkmedvetenhet. (Andersen & Ruohotie-Lyhty, 2019).

Det finns flera projekt utöver Listiac som sammankopplas med språkmedvetenhet. Ett av dessa är det finländska projektet DivEd (Diversity in Education), som också Åbo Akademi är delaktigt i. DivEd har som syfte att stärka språk- och kulturmedvetenheten samt att utveckla kunnandet och de språkmedvetna handlingssätten i lärarutbildningarna och bland grundskole- och gymnasielärare i Finland. Enligt DivEd ska läraren behärska kännetecknande drag för språket i de ämnen som läraren undervisar. DivEd betonar vikten av att uppmärksamma skillnaden mellan vardagsspråk och skolspråk. Skolspråket ska ses som ett eget språk och läraren

behöver därför handleda eleverna i användningen av skolspråket. Medvetenheten om den språkliga mångfalden och på vilka sätt den tar sig uttryck i skolan bör uppmärksammas. Lärarna behöver också reflektera över sin språkanvändning. (DivEd, u.å.) DivEd nämner också språkkunskap, kännedom om språkens centrala drag och skillnader mellan vardagsspråk och skolspråk som en del av språkmedvetenhet.

Språkmedvetenhet och språklig medvetenhet är närliggande begrepp, som i vissa fall används parallellt. Begreppens innebörd är ändå inte samma. DivEds definition på språkmedvetenhet handlar enligt läroplanens beskrivningar till en stor del om språklig medvetenhet. Språklig medvetenhet handlar enligt läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 208) om att märka skillnader och likheter i språk och om att väcka intresse för elevernas två- eller flerspråkighet. Språklig medvetenhet handlar också om att undersöka språket och dess varianter och om att använda begrepp som beskriver språket (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 163). Dessutom uppmuntrar läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 294) med tanke på språklig medvetenhet till att väcka intresse för språkets strukturer, språkliga fenomen, olika varianter av språk, språkets stilar och nyanser och till att utveckla förståelse för språkliga val och deras följder. Att hitta regelbundenheter i målspråket hör enligt läroplanen också till språklig medvetenhet (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 352). Hellgren, Silverstöm, Lepola, Forsman och Slotte (2019, s. 72) skriver att *Språklig medvetenhet i olika läroämnen är en av de grundläggande principerna i LP 2014. I diskussionerna kring läroplanen har det talats om en "språkmedveten skola"*. Citatet bevisar att de två olika begreppen ibland används parallellt och synonymt, fastän de handlar om olika saker. Vad läroplanen avser med språkmedvetenhet behandlas i följande avsnitt.

Som redan nämnts kan språkmedvetenhet definieras på lite olika sätt. Association for Language Awareness (u.å.) har snarare en språkligt medvetet inriktad definition på språkmedvetenhet, än den definition av språkmedvetenhet som används i den här avhandling. Association for Language Awareness definierar språkmedvetenhet som explicit kunskap om språk samt medveten insikt och känslighet i språkinläring, språkanvändning och utläring av språk. Språkmedvetenhet innebär att utforska fördelarna med att utveckla goda kunskaper om språk, medveten förståelse om hur språk fungerar samt kunskap om hur människor lär sig och använder språk. Utbildningsstyrelsen (u.å.) däremot förklarar språkmedvetenhet som medvetenhet om

den breda språkliga mångfalden som finns i skolan. Det handlar om både lärarnas och elevernas språkliga medvetenhet. Språkmedvetenhet är enligt Utbildningsstyrelsen det talade språket, text, kroppsspråk och de ämnesspecifika begreppen. Målet med språkmedvetenhet är att varje individ ska se nyttan med språk och kan värdesätta dem. Språkmedvetenhet berör på samma sätt två- och flerspråkiga elever som enspråkiga elever. Enligt Europeiska kommissionen ska begreppet språkmedvetenhet innefatta hänsynstagande till enskilda elevers språkkunskaper och skapa en inkluderande ram (Europeiska kommissionen, 2018).

I den här avhandlingen syftar språkmedvetenhet på Utbildningsstyrelsens, Europeiska kommissionens och Läroplanens definitioner av språkmedvetenhet. Vi har valt att tolka språkmedvetenhet som något identitetsrelaterat, i och med att språket har en stor betydelse för språk-och kulturidentiteten. En språkmedveten lärare fokuserar enligt vår tolkning av språkmedvetenhet på mångfalden i klassrummet eller i skolan och skapar jämlika möjligheter för framgång för alla elever. En språkmedveten lärare är enligt vår tolkning en lärare som stöder eleverna i att upptäcka olika språk runt omkring sig och uppmuntrar eleverna att använda alla språk som de kan.

2.2 Språkmedvetenhet i grundläggande utbildningen och läroplanen

Enligt Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (Utbildningsstyrelsen, 2014) hör det egna språket och den egna kulturen till alla elevers grundrättigheter i skolan. I skolan ska undervisningen utgå från dessa, vilket innebär bland annat att olika identiteter, språk, religioner och åskådningar växelverkar med varandra. Att naturligt använda olika språk i skolvardagen ska värdesättas. I en språkmedveten skola diskuteras attityder mot olika språkgrupper och olika språk. I alla läroämnen förekommer egna språk, textbruk och begreppssystem, vilket kan ge eleverna nya perspektiv på samma fenomen. Språket som läraren använder ska gå från ett vardagligt språk mot ett mer abstrakt språk. I en språkmedveten skola anses språkets centrala betydelse för lärandet. Alla vuxna är i skolan fungerar enligt läroplanen som både språkliga förebilder och språklärare i undervisningen oberoende läroämne. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 28.) Enligt 4 § i lagen om grundläggande utbildning den 23 december (1999/1288) är kommunerna skyldiga att hålla svensk-

och finskspråkig undervisning separat. Enligt lagen ska alltså svensk- och finskspråkiga elever skiljas åt till olika läroanstalter. Både finska och svenska kommer därför troligen inte användas automatiskt i alla skolor i Finland, och därför blir det lärarnas uppdrag att försöka värdesätta och lyfta fram båda språken tillsammans med andra språk, oberoende skolspråket. För att ytterligare förtydliga handlar språkmedvetenhet om att lyfta fram och värdesätta alla språk, inte bara finska och svenska.

I och med att språkmedvetenhet genomgående tas upp i läroplanen kunde man anta att skolorna också jobbar språkmedvetet. Repo (2020) har undersökt lärares sätt att berätta om sina erfarenheter och upplevelser av språkmedvetet arbete i finländska skolor. I studien deltog 16 lärare som arbetar i skolor som befinner sig i områden med hög invandrarprocent. Alla lärare som deltog i studien hade minst ett års erfarenhet av arbete med flerspråkiga elever. Repo (2020, s. 12) framhåller att det finns motsägelser i lärares synsätt, trots den språkmedvetna läroplanen. En del av det lärarna berättar under intervjuerna i Repos studie kan ses som motsägelser mot den språkmedvetenhet som läroplanen förespråkar. Detta kan bidra till segregation, vilket delar in invandrare och infödda elever i skilda grupper. Segregation motarbetar språkmedvetenhet bland annat eftersom invandrarnas språkliga bakgrunder inte får plats i undervisningen. Vidare poängterar Repo (2020, s. 12) att det även finns lärare som arbetar i enlighet med den nya läroplanen. De här lärarna bemästrar och implementerar den nya informationen och vill bevisa att det är möjligt att förändra arbetssätt och metoder, för att främja det språkmedvetna arbetet.

För att återgå till läroplanstexterna finns avsnitten, *Kulturell mångfald*, *Kulturell och kommunikativ kompetens* och *Kulturell mångfald och språkmedvetenhet* med i läroplanen. I avsnitten behandlas hur den kulturella mångfalden ska beaktas, i den grundläggande utbildningen. Enligt läroplanen ska undervisningen uppmuntra eleverna till att ta del av andra kulturer och till att respektera den kulturella mångfalden. Att ge eleverna möjligheten att få lära sig över språk- och kulturgränser har som syfte att bidra i att uppmuntra eleverna till kulturell och interkulturell kommunikation och till att tillsammans arbeta för genuin kommunikation och gemenskap. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 15.) I läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 84) nämns också att elevernas språkliga färdigheter och kulturella bakgrunder ska

uppmärksammas och att elevernas språkliga och kulturella identiteter ska stödjas, genom varierande metoder. Vidare befästs målet att eleverna ska få möjligheten att använda alla språk de kan i undervisningen. De ska också lära sig att värdesätta och främja två- och flerspråkighet, vilket ska stärka den språkliga medvetenheten. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 86.)

Olika språk finns sida vid sida i dagens globala samhälle, vilket är något som skolan behöver beakta. Eftersom det finns flera olika språk i skolan är språkmedvetenheten viktig, såväl för lärare och elever. Läroplanen nämner en språkmedveten gemenskap, vilket i skolan innebär att behandla attityder gentemot språk på olika sätt (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 28). Enligt läroplanen ska undervisningen stödja utvecklingen av elevernas kommunikations- och uttrycksförmåga på ett hänsynsfullt sätt. Undervisningen ska ge eleverna utrymme till att lära känna sina språkliga bakgrunder och hjälpa eleverna att utveckla acceptans gentemot kulturell och språklig mångfald. Eleverna ska uppmuntras till att se språkliga och kulturella bakgrunder som positiva resurser. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 21.) Det är av vikt att varje elev oavsett sin språkliga bakgrund har samma möjligheter till framgång i skolan, och därför vore det viktigt att lärarna är språkmedvetna och använder varierande metoder i undervisningen. Att kunna acceptera och värdesätta sina språkliga grunder kan anses bli svårt för elever, ifall de upplever att deras språkliga bakgrund eller kultur står i vägen för deras framgång i skolan. Lärarna behöver skapa utrymme i skolvardagen för att behandla och handleda eleverna i värdesättandet av sina språkliga och kulturella grunder. Gibbons (2010, s. 39) lyfter fram att undervisning som fokuserar på elevernas potential och på att hitta fungerande stöd gynnar elevernas utveckling, till skillnad från att läraren koncentrerar sig på elevernas nuvarande nivå i andraspråket. Andra språk syftar i detta fall till skolspråket. Sundgren (Lahdenperä & Sundgren, 2017, s. 59) framhäver att flerspråkighet ofta lyfts fram som en positiv resurs som borde eftersträvas. Sundgren menar ändå att andra språk än majoritetsspråket tenderar att falla i skymundan och ibland även medvetet undanträngas. Vidare menar Sundgren att attityderna är beroende av erfarenheter. En lärare med goda språkliga erfarenheter har i många fall bättre attityd gentemot flerspråkighet, än en lärare som saknar erfarenheter. På så vis stärks tanken om att det behövs språkmedvetna utbildade lärare som har goda attityder och vilja att jobba språkmedvetet. Språkmedvetenheten som läroplanen eftersträvar kunde möjligtvis uppnås genom att utbilda språkmedvetna lärare, som har

de rätta redskapen, värderingarna och metoderna för att utföra undervisning där olika språk värdesätts. Språkmedvetenhet i skolorna kunde utgöra en bidragande faktor för ett jämställt klassrum, där möjligheterna till framgång inte baserar sig på elevernas språkliga bakgrunder och utgångslägen eller på lärarens attityd mot mångfald.

2.3 Språkmedvetna strategier enligt Europeiska kommissionen

Språkmedvetenhet och utvecklandet av språkkunskaper borde integreras tvärgående i alla läroplanerna. Då språk sammankopplas med andra ämnen kan ett mer äkta lärande som inriktar sig på verkliga situationer skapas. Elevernas språkrepertoar kan användas som pedagogisk resurs och värdesättas, för att stödja elevernas fortsatta lärande. Eleverna kunde med fördel uppmuntras till att berätta om sina språk för varandra, jämföra språken och hjälpa varandra i lärandet.

För att stärka språkmedvetenheten i skolorna finns det framlagt flera pedagogiska språkstrategier som kan stödja i genomförandet av Europeiska unionens rekommendationer gällande språkmedvetenhet i skolor. Som följande presenteras en del av strategierna som tas upp i Europeiska unionens officiella tidning.

I Europeiska kommissionens tidning (2019) nämns digitala verktyg som ett hjälpmedel i genomförandet av språkmedveten undervisning. Digitala verktyg kan utnyttjas för att främja språkundervisning, språkinläring och språkbedömning. Med hjälp av digitala verktyg är det möjligt att utvidga språkutbudet i skolor. Virtuellt samarbete mellan skolor kan ge elever möjlighet att förbättra språkinläringen, genom samarbete med elever från andra länder. Detta fungerar som en förberedelse för rörlighet mellan länder, i syfte av studier, utbildning eller volontärarbete utomlands. Exempel på digitala verktyg som nämns av Europeiska kommissionen är School Education Gateway och eTwinning. På School Education Gateways nätsida finns information om plattformen. School Education Gateway (u.å.) är en europeisk online plattform för skolutbildning. Plattformen är ämnad för lärare, rektorer, utbildare, lärare på yrkesutbildningar och andra personer som arbetar inom skolutbildning. Programmet är gratis och erbjuder användarna nytt material varje vecka. Materialen består bland annat av nyhetsartiklar, användbara och konkreta exempel och nya publikationer. Användarna kan hitta resurser i plattformen, tack vare att plattformen innehåller rapporter om färsk

forskningsresultat och undervisningsmaterial, som blivit formade i europeiska projekt och på kurser. Användarna av School Education Gateway kan utveckla och utbilda sig med gratis kurser, som blivit utvecklade av experter. Plattformen finns tillgänglig på 23 olika språk. eTwinning (u.å.) är också en online plattform för skolpersonal. Via plattformen kan skolpersonal runtom i Europa kommunicera, samarbeta och dela med sig av sin skolvardag och därmed främjar plattformen samarbeten mellan skolor i Europa. Via eTwinning Live kan lärare satsa på sin professionella utveckling på olika läroevenemang, det vill säga korta intensiva och bildande kurser som hjälper lärare att utvecklas i sina ämnen. Det finns också eTwinning-grupper, i vilka lärare från olika europeiska länder kan mötas virtuellt och diskutera om deras intressen och ämnen. Tack vare plattformen kan lärare utbyta idéer och lära sig av varandra. eTwinning är världens största lärarnätverk med över 800 000 registrerade lärare som användare.

Enligt Europeiska kommissionen borde lärare som inte är språklärare få ökad sakkunskap och strategier, som stödjer elevernas språkmedvetenhet. Fortbildningar för lärare och utbildare kan bidra i yrkesmässig utveckling och kan verkställas bland annat genom nätverk, praktikgemenskaper, språkkurser på webben, kollaborativ aktionsforskning, kompetenscentrum och gemensamt nätbaserat lärande. Samarbeten mellan utbildningsinstitutioner i gränsområden bör spöras eftersom gränsöverskridande samarbeten bland annat kan bidra till arbetsmöjligheter på båda sidorna av gränsen.

Sammanfattningsvis menar Europeiska kommissionen att språkmedvetenheten ska stärkas i skolor genom olika metoder. Alla språk ska värdesättas och användas som resurser i lärandet. Digitala verktyg ska med tanke på språkmedveten undervisning. Lärare och utbildare ska erbjudas möjlighet till fortbildning och partnerskap, även kopplingar mellan skolor ska utnyttjas.

2.4 Beaktandet av mångfalden i klassrummet

PISA (Programme for International Students Assessment) är OECD-ländernas gemensamma forskningsprogram. I Pisa-programmet utvärderas med tre års mellanrum 15-åriga ungdomars kunskaper i matematik, naturvetenskaper och läsfärdighet. Vilket område som betonas varierar från år till år. I Pisa-resultatet 2018

framkommer att Finland hör till bäst presterande länderna i läsfärdighet. Resultaten visar dock att det finns stora skillnader i läsfärdigheterna mellan elever med invandrarbakgrund och elever med finländsk bakgrund. Första generationens invandrades poängmedeltal i läsfärdighet var 107 poäng och andra generationens 71 poäng mindre än elevernas med finländsk bakgrund. (Undervisnings- och kulturministeriet, 2019.)

I Yles artikel skriven av Gardberg och Huldin (2020), *skolor sviker elever med invandrarbakgrund* berättas att elever med utländsk bakgrund upplever att de inte har fått tillräckligt med språkstöd, vilket resulterat i att läsfärdigheterna inte är på samma nivå som klasskamraternas. I Yles artikel berättar Clémence Habiyakare att hon inte fick tillräckligt med stöd för språket av lärarna. Clemence upplevde också att en lärare uttryckte sig på ett rasistiskt sätt mot henne. Ahmad Shah uttrycker också negativa upplevelser av inkluderingen i den finlandssvenska skolan. Ahmad säger i intervjun, *De har ingen plan för att inkludera människor med annan bakgrund i den finlandssvenska bubblan*. Han fortsätter i en mera positiv ton med att lärarna har en stark vilja att hjälpa, men saknar kompetenser för att lyckas. Enligt artikeln delar flera elever med invandrarbakgrund erfarenheten om att studiehandledaren har låga förväntningar på dem. Professor Gunilla Holm framhäver att det vore viktigt att eleverna upplever att lärarna tror på dem, eftersom det påverkar deras prestationer i skolan på ett positivt sätt. Lorentz (refererad i West, 2016, s. 68) menar att invandrarproblem är ett ord som ofta används, fastän det egentligen handlar om pedagogiska lärarproblem som skolorna borde lösa. Även Hajer och Meestringa (refererad i West, 2016, s. 68) understryker att det är skolan som bör anpassa sig till situationen, istället för att anse att det är flerspråkiga eleverna som har problem. Även Holm och Mansikka (refererad i West, 2016, s. 71) tar upp att det i finländska skolorna skapas ”vi” och ”dom” motsättningar, vilket enligt forskarna gör att samhällligt rättvis och mångkulturell utbildning inte förverkligas.

Enligt Repos studie är attityder och språkmedvetenhet avgörande för invandrare. I två exempel ur Repos studie (2020, s. 7) menar två olika lärare att andra generationens invandrare kommer att ha så goda kompetenser i finska språket att det inte kommer orsaka utmaningar i deras skolframgången. Istället menar lärarna att utmaningarna är attityden hos andra generationens invandrare. Repo påpekar att de här lärarna tar

avstånd från lärande som en språklig process och övergår istället till att behandla lärandet som en attityd och uppförandefråga. Resultatet i Repos studie (2020, s. 12) antyder att för att verkligen förespråka att alla nykomna ska bli en del av samhället behöver lärutbildningarna systematiskt betona språkmedvetenhet och utrusta lärare för att arbeta i flerspråkiga klassrum.

Sinkkonen och Kyttäläs (refererad i Räsänen, Jokikokko & Lampinen, 2018, s. 60) forskning strävade till att hitta fungerande arbetssätt för lärare, i undervisningen av invandrarelever. Resultaten visade att det språkliga stödet är viktigt tillsammans med kompanjonsundervisning och skolans samplanering av undervisningen. Kompanjonsundervisning innebär att två eller flera lärare planerar och undervisar i samarbete. Att utnyttja skolassistenternas kunskaper på kreativa sätt togs också upp som fungerande sätt i undervisningen av invandrarelever. En välplanerad övergång från den förberedande undervisningen till allmänna undervisningen visade sig också viktig. Utbildningsstyrelsen (u.å.) förklarar förberedande undervisning som undervisning som förbereder barn och ungdomar med invandrabakgrund för den grundläggande utbildningen. Den förberedande undervisningen är menad för barn som flyttat till landet och för barn som är födda i Finland men har invandrabakgrund. Att lärarna är medvetna om olika arbetssätt och språkligt stöd som är ämnat för invandrarelever kan antas påverka inkluderingen positivt. Med tanke på språkmedvetenhet bör invandrarelevernas språkliga bakgrund och kultur värdesättas och behandlas i skolan.

I den amerikanska studien *School Effectiveness for Language Minority Students* märkte Thomas och Collier att det finns tre faktorer som påverkar hur eleven kommer att prestera i skolan. Faktorerna är följande; eleverna får stöd i andraspråket i alla skolämnen tillsammans med stöd i modersmålet, läraren använder tidsenliga modeller för språk och kunskapsundervisning på två språk och skolans sociokulturella stämning gör andraspråkselever delaktiga och får dem att känna att deras bakgrund är viktig. Dessutom lyckades andraspråkseleverna bra i de skolor där lärarna hade höga förväntningar på dem. (Gibbons, 2010, s. 30.) Börestam och Huss (2001, s. 48) menar att invandrabarns tvåspråkighet inte uppmuntras på samma sätt som andra barnens inläring av främmande språk fastän invandrabarnen skulle ha möjlighet till att nå höggradig tvåspråkighet.

Halliday och Hasan (2013, s. 19–23) beskriver tre faktorer som har en inverkan på situationskontexten. Situationskontexten syftar till sammanhanget där språket används. Faktorerna som påverkar sammanhanget där språket används är; fält/verksamhet (field), relation (tenor) och kommunikationssätt (mode). Fält/verksamhet syftar på textens ämne, relation (tenor) syftar på talarens och lyssnarens förhållande och kommunikationssätt (mode) syftar på kommunikationskanalen. Dessa tre faktorer utgör tillsammans textens register. Språket har en tendens att anpassa sig beroende på sammanhanget. Eftersom barn anpassar sitt språk efter sammanhanget då de tillägnar sig sitt första språk, lär de sig tillika att anpassa språkets register. Cummins lyfter upp utmaningar med registret och dess betydelse för andraspråkselever. Cummins (2000) hävdar att en andraspråkselev på cirka två år lär sig att använda språket i vardagliga situationer, dock menar han att det kan ta upp till sju år att nå samma nivå med infödda elever då det handlar om register som används i kunskapsrelaterat språk. I och med att andraspråkselever med skolspråket som andra språk lär sig snabbt att använda sitt andraspråk i vardagen kan det vara svårt för elevens omgivning att märka eventuella brister i kunskapsrelaterade språket. Det är viktigt för elevernas framgång att lärarna är medvetna om utmaningarna som andraspråkselever kan möta med skolspråket, fastän vardagsspråket fyller sin funktion.

2.5 Språkmedvetna arbetssätt och metoder

Språkmedvetna arbetssätt har visat sig gynna studeranden i språkligt och innehållsmässigt utmanande kurser. Aalto och Tarnanen (2015, s. 87) tar upp att forskning har visat att lärares och lärarstuderandes ämnesöverskridande samarbete är en betydelsefull faktor i utvecklandet av lärarnas expertis och skolornas vanor. Aalto och Tarnanen menar att ämnesöverskridande och mångsidiga fenomenkoncentrerade förhandlingar och uppbyggandet av ämneshelheter kunde vara sättet för forskare och lärarutbildare att lära sig mer om språkmedveten ämnesundervisning. Tack vare bättre kunskaper menar Aalto och Tarnanen att forskare och lärarutbildare kunde utveckla pedagogiska modeller för genomförandet av språkmedveten ämnesundervisning. Russel (refererad i Aalto & Tarnanen, 2015, s. 77) upptäckte i sin fallstudie att ämneslärare klarade av att utveckla sina vanor då en språklärare också var närvarande

i klassrummet. Ämnes- och språklärares samarbete stödde lärandet, eftersom studeranden började prestera bättre på språkligt och innehållsmässigt krävande kurser. Som redan tidigare nämnts skiljer sig skolspråket och vardagsspråket från varandra. Matematiska begrepp som division och term är viktiga i matematiken, fastän de inte förekommer ofta i vardagligt tal. Begreppen är en viktig del av det matematiska språket och därför måste eleverna förstå begreppen. eNorssi är ett nätverk som samlar ihop Finlands tio övningsskolor och fungerar som deras samarbetsnätverk. eNorssi nätverket fungerar i samarbete med Utbildningsstyrelsen och Undervisningsministeriet och dessutom samarbetar eNorssi med regionsförvaltningsverken. (eNorssi u.å.) eNorssi (2019, s. 16–17) beskriver språkmedvetna metoder för matematikundervisning. För att gynna förståelsen är det viktigt att eleverna blir uppmuntrade till att ta reda på motsvarande begrepp på sina egna modersmål. Föräldrarna kan delta genom att namnge begreppen på sina språk. Under läsåret kan begreppen samlas på väggen på skolspråket, men även på andra språk som eleverna känner till. En språkmedveten matematiklärare uppmuntrar eleverna till att uttrycka sina matematiska tankar på olika sätt. Eleverna kan berätta om sina tankar på sitt modersmål och läraren kan spela in elevens begrundande och sedan be någon annan ge sin tolkning. Eftersom olika elever kan ha väldigt olika strategier kan den här metoden vara gynnsam för lärarens professionella utveckling. I språkliggörandet av matematiken kan konkreta undervisningsmaterial och arbetssätt underlätta. Språkliggörandet av matematiken kan speciellt hjälpa de elever vars matematiska potential riskerar att gå förlorad, på grund av svårigheter med språket och termerna. Genom eNorssis metoder gynnas elevernas språkmedvetenhet på olika sätt. Eleverna får bland annat märka att alla språk är användbara i matematiken och dessutom blir eleverna medvetna om mångfalden av språk, som finns bland klasskamraterna. Genom eNorssis metoder kan läraren visa att hon eller han värdesätter elevernas språkliga bakgrund genom att använda dem som resurser i undervisningen. Även Repos studie tar upp språkmedvetna metoder som med fördel kan användas i matematiken. I Repos studie (2020, s. 10) menar en av de intervjuade lärarna att ett fungerande sätt i matematiken är att ha elever att sitta bredvid varandra och diskutera uppgifter, eftersom det ofta verkar främja lärandet. Genom detta arbetssätt får eleverna möjligheten att lära varandra matematiska begrepp, även över språkgränserna om det så behövs. I samma studie redovisas för en situation där läraren lät en av eleverna som hade det svårt med

engelska lära läraren två ord på arabiska varje lektion, och i utbyte fick läraren lära eleven engelska, vilket resulterade i att eleven plötsligt blev väldigt ivrig på att lära sig när han fick lära sig via sitt modersmål (Repo, 2020, s. 6). Ett annat exempel som Repo (2020, s. 6) tar upp är ett fall där en lärare om och om igen upprepar nyckelorden i undervisningen. Läraren framhåller att nyckelorden behöver bli hörda, sagda och sedda för eleverna. En resurs som kan tänkas förknippas med Repos, Aaltos och Tarnanens slutsatser gällande att gå över språkgränserna är transspråkande. Sundgren (2017, s. 65) lyfter fram begreppet transspråkande (translanguaging) som ett effektivt verktyg för undervisningen, i ett språkmedvetet avseende. Transspråkande innebär enligt García och Wei (2014, s. 34–35) att man medvetet byter språk i både inflöde och utflöde. Rosén och Wedin (refererad i Lahdenperä & Sundgren, 2017, s. 65) beskriver begreppet transspråkande som ett sätt för människor att använda sina språkliga register, för att skapa en världsomfattande språklig gemenskap. Sundgren (2017, s. 66) lyfter upp transspråkande som en dyrbar resurs i klassrummet, eftersom eleverna då får möjlighet att använda och utveckla sina språkliga register.

Kultur och språkmedvetenhet har visat sig gynna textförståelsen i läsning av för eleverna främmande teman. Gibbons (2010, s. 118) betonar att förförståelsen påverkar hur andraspråksinläraren kommer förstå texten. Därför är det av betydelse att barnen som lär sig läsa får öva i sammanhang som de är bekanta med sedan tidigare. Dock är det viktigt att även läsa böcker som behandlar för eleverna främmande innehåll. Språkinläring innebär att lära sig språket och om kulturen där språket används. Gibbons (2010, s. 119) menar att läraren bör förbereda eleverna innan läsningen av en bok med främmande ämne påbörjas. En läsare som är obekant med ämnet och har begränsad språklig kapacitet blir tvungen att trygga sig till sin grafematiska kunskap, det vill säga kunskapen om sambandet mellan ljud och bokstav (Gibbons, 2010, s. 119). Gibbons (2010, s. 121–122) ger exempel på aktiviteter som förbereder elever för läsning och aktiverar deras förkunskaper. Läraren kan bland annat låta eleverna kolla på en bild ur boken och sedan låta eleverna gruppvis eller i par diskutera vad de tror boken kommer att handla om. Ett annat sätt är att eleven först får höra texten på sitt förstaspråk och först sedan läsa den på andraspråket. Ovannämnda aktiviteterna visar även för eleverna med svenska som förstaspråk att klasskamraterna är duktiga språkanvändare och att läraren godkänner alla språk. Arbetssätten visar även att alla språk är ämnade för kommunikation.

Flerspråkigt material i skolan gynnar språkmedvetenheten i skolan, eftersom eleverna då kommer i kontakt med andra språk i sin närmiljö. Från en lärarintervju från Repos studie (2020, s. 7) framkom att läroböcker på främmande språk i det finska samhället inte tar i beaktande hur man kunde jämföra en invandrades modersmål med det främmande språket. Det leder till att läraren själv behöver göra dessa jämförelser, utan att dra nytta av de läroböcker som finns. Läraren menar att det är viktigt att jämföra språk i undervisningen. (Repo, 2020, s. 7.)

Följande exempel tar upp språkligt medvetna lässtrategier med kopplingar till språkmedvetenhet. En andraspråkselev behöver en kulturellt och språkligt rik miljö, varierande lässtrategier och möjlighet att utveckla varierande roller som läsare (Gibbons 2010, s. 116). Luke och Freebody (refererad i Gibbons, 2010, s. 116) förklarar att det finns fyra beståndsdelar som gynnar litteracitetsutvecklingen, och att eleverna behöver få använda olika roller under läsningen. Rollerna är; kodknäckare, textdeltagare, textanvändare och textanalytiker. Kodknäckaren har som uppgift att förstå anknytningen mellan talade ord och symboler, skrivriktning och alfabet. För att eleverna ska kunna knäcka koden ska sammanhanget ha en mening. Textdeltagaren kopplar ihop sina förkunskaper med texten. (Gibbons, 2010, s. 116.) För att exemplifiera lyfter Luke och Freebody (refererad i Gibbons, 2010, s. 116–117) fram ett exempel från en studie. Studien gjordes på en grupp åttonde klassister som fick som uppgift att läsa en text som handlade om ”sounding”, det vill säga en kränkande och rituell lek, som är vanlig bland mörkhyade unga. Klassens ljushyade elever förstod texten som att den handlade om ett slagsmål, medan de mörkhyade eleverna i klassen tolkade att texten handlade om en muntlig lek. På grund av förkunskaperna var det eleverna som kände till leken som förstod textens innebörd. En textdeltagare drar nytta av sina kunskaper både kulturellt och ämnesspecifikt (Gibbons, 2010, s. 117). Gibbons (2010, s. 117) fortsätter med att förklara rollerna textanvändare och textanalytiker. Textanvändaren får medverka i sociala aktiviteter och får förståelse för hurudan läsning lämpar sig bäst i olika sociala sammanhang. Textanalytikern läser kritiskt och mellan raderna och har förståelse för att texter reflekterar världen på ett visst sätt och att varje läsare förstår texten ur sitt eget perspektiv. Förkunskapernas betydelse kan sammankopplas med kulturell medvetenhet. Som textdeltagare får eleverna dra nytta av sina kulturella kunskaper och som textanalytiker lär sig eleverna att tänka på

världen från olika perspektiv, vilket är positivt för kulturella medvetenheten. Eftersom språket är en del av kulturen kan dessa kulturmedvetna arbetssätt öppna diskussioner och tankar bland eleverna om olika språk och därmed språkmedvetenhet.

Till näst beskrivs en metod som lär elever att läsa på ett språkmedvetet sätt med hjälp av språkligt medvetna arbetssätt. Språkmedvetenhet behandlas i LPP-metoden genom att eleverna får dela med sig av sina upplevelser och intressen, men främst handlar det om att se till att alla oberoende språkkunskaper får vara delaktiga i de olika skedena i processen. LPP-metoden (lukemaan puhumisen perusteella) är utvecklad av Ulrika Leimar och har elevernas eget talspråk som utgångspunkt i lärandet. LPP-metoden består av fem olika skeden. Lärprocessen börjar med en gemensam diskussion med eleverna, om det ämne som behandlas. Efter diskussionsskedet ändras det talade språket till skriven text, exempelvis så att läraren skriver ner texten på en tavla. Texten läses på varierande sätt, till exempel parvis eller i grupp. Efter läsningen följer laboreringsskedet. Laboreringsskedet har som målsättning att dela texten i delar och analysera den. Förutom själva texten analyseras ord, stavelser, ljud och bokstäver som läraren skriver på lappar. Språkets mindre delar tilläggs i texten som finns nedskrivna på tavlan. Efter detta fortsätter analysen individuellt. Undervisningen differentieras enligt elevernas nivåer. Efter att texten blivit återläst skriver läraren texten rent och varje elev får texten utskrivna. Eleverna sparar texterna. Sedan läser eleverna enskilt texten högt för läraren, enligt sina förmågor. Eleven väljer själv delar och ord som hon eller han läser och vill lära sig. Slutligen behandlas delarna som eleverna valt ut på olika sätt. LPP-metoden utgår från barnet. Individualisering, växelverkan och gemenskap betonas. Metodens arbetssätt ger möjlighet till omfattande och mångsidig producering och analysering av texter. Även flerspråkiga elever bidrar i texten med kunskap, intressen och upplevelser. Med hjälp av metoden får eleverna reflektera över och dela med sig av för dem viktiga saker och händelser. (eNorssi, 2019, s. 21.)

En annan strategi som eNorssi tar upp som en språkmedveten metod för läs- och skrivinlärning är Reading to Learn metoden (R2L). R2L metoden, som grundar sig i genrepedagogik utvecklades av den australienska doktorn David Rose. Metoden är utvecklad speciellt för att stödja nybörjare i att lära sig skriva och läsa. Eleverna lär sig känna igen olika genrer och deras utmärkande egenskaper, gällande exempelvis meningsuppbyggnad. Eleverna lär sig utnyttja det de läst i sina texter. Metoden strävar

till att stödja eleverna i att lära sig läsa utgående från deras egen nivå, enligt kraven för årskursen. R2L metoden börjar från en helhet och framskrider därifrån till mindre delar. R2L metoden består av tre skeden. Första skedet är att förbereda sig till läsandet, andra skedet är detaljerad läsning och det tredje skedet är att granska meningarnas innehåll. Förberedelsen för läsandet görs med ledning av läraren, helst i växelverkan med eleverna. Läraren förbereder frågor och eleverna kan delta genom att dela sina insikter. Läraren läser texten högt för eleverna och efter det får eleverna texten. Andra och tredje skedet öppnar upp textens utmärkande egenskaper och begrepp ytterligare. Textens uppbyggnad och skeden synliggörs. Eleverna skriver tillsammans en ny text, genom att ta modell av en annan text med samma genre. Differentieringen sker automatiskt i och med att eleverna får delta på sin egen nivå. Eleverna kan börja skriva individuellt då de tillägnar sig modelltextens uppbyggnad redan under andra skedet. Gemensamma idéerna kan utnyttjas fastän skrivandet skulle ske individuellt. (eNorssi, 2019, s. 22–23.) Fastän eNorssi tar upp metoden som en språkmedveten metod anser vi att metoden främst är språkligt medveten eftersom fokuset ligger på textens olika delar. Dock är språkmedvetenhet som redan konstaterats ett brett begrepp och därför kunde språklig medvetenhet i vissa fall bidra i språkmedvetenhet, i och med att olika metoder för läs- och skrivinlärning på något sätt ofta berör olika språk, speciellt om klassen har stor mångfald.

2.6 Den språkmedvetna läraren

I Repos studie (2020, s. 7) framgår i ett par exempel från intervjuer med lärare att diskussionen om språkmedvetenhet har pågått under flera år, men att lärarna inte märker av någon förändring ute i skolorna. Repo fortsätter med att konstatera att de här diskussionerna inte bidrar till ökad språkmedvetenhet, utan att lärarna snarare överför ansvaret till andra. Var och en i skolans personal bör bära ansvaret för att språkmedvetenheten ska få plats i skolan.

Aalto och Tarnanens (2015, 79–80) studie närmar sig språkmedveten ämnesundervisning från ämneslärarutbildningens perspektiv. Resultaten av studien visar att ämneslärarstuderanden förhåller sig positivt till att se språket som en del av ämnesundervisningen och lärandet. Ämneslärarstuderandena ansåg enligt resultaten för studien att ämnesrelaterade språket är viktigt och att språket fungerar som

meningsöverförare i olika ämnen. Största delen av ämneslärarstuderandena ansåg att fördjupandet av språkkunskaper även hör till ämneslärarens ansvar. Majoriteten av ämneslärarstuderandena ansåg sig också vara språklärare. I enkätsvaren framkom utöver det positiva förhållningsättet att det finns osäkerhet bland ämneslärarstuderandena, angående språkmedvetenhetens och flerspråkighetens betydelse i ämnesundervisning. I studien fick ämneslärarstuderandena också tillfrågan att utvärdera språkliga utmaningarna med deras läroämne. Cirka 70 procent av ämneslärarstuderandena svarade att det skulle vara utmanande för en person som skriver och pratar på A2 nivå (i detta fall finska) att delta i undervisningen i deras ämne. Ämneslärarstuderandena ansåg att det ändå finns skäl att studera också deras läroämne, fastän språkkunskaperna skulle vara på A2 nivå. I gymnastik, musik och informationsteknik ansåg studeranden att bristande språkkunskap inte bidrar med utmaningar för lärandet. (Aalto & Tarnanen, 2015, s. 82.)

I eNorssis handbok *Kielitietoisen opettajan opas* (2019, s. 3) finns språkmedvetna lärares egenskaper sammanfattade i en lista. Enligt eNorssi inser en språkmedveten lärare att läroämnets innehåll och språkinläring är ihopkopplat och stödjer eleverna i att bli medvetna om de olika läroämnenas speciella språkliga drag. En språkmedveten lärare observerar sitt eget språkbruk. Språkmedvetna läraren förstår på vilka sätt språk kan tolkas, analyseras, bedömmas och produceras. Den språkmedvetna läraren tar elevernas olika inlärningsstilar i beaktande och eftersträvar en rättvis undervisning, som bidrar i att skillnaden mellan starka och svaga elever blir så liten som möjligt. Läraren uppmuntrar till växelverkan som garanterar alla elevers deltagande och läraren samarbetar med sina kollegor.

Aalto och Tarnanen (2015, s. 76) tar upp en forskning av Schall-Leckronen och McQuillan från 2012. I forskningen handleddes lärarstuderanden i att analysera historiska vetenskapsområdets språk systemisk-funktionellt och i att utnyttja språk- och textsensitiv pedagogik. Forskningen granskade lärarstuderandenas attityder till och färdigheter i att lära ut historia till en språkligt heterogen grupp. Fastän lärarstuderandenas färdigheter utvecklades under den två år långa forskningen, upplevde studeranden att de ytterligare behöver mycket mer övningar, möjligheter till

att observera erfarna lärares arbete samt pedagogiska modeller, för att kunna integrera språk med historieundervisning.

Cummins (2017, s 17) betonar vikten av mänskliga relationer i skolan. Växelverkan mellan läraren och eleverna och mellan eleverna har visat sig vara betydande för elevernas framgång i skolan, till och med viktigare än vilka metoder som används i undervisningen, i olika ämnen. Många nyanlända befinner sig i en ekonomiskt och socialt orättvis situation, men stabila relationer mellan lärare och elever kan trots det vara avgörande för elevens framgång i skolan. Pedagogen har som uppgift att skapa plats i klassrummet för elevernas utvidgade tankar och identiteter.

Uriel Weinreich förklarade år 1974 tvåspråkighet på följande sätt: *Praktiken att omväxlande använda två olika språk kommer vi att kalla tvåspråkighet, och personerna för tvåspråkiga.* (refererad i García & Wei, 2014, s. 31). Anna Slotte-Lüttge (2008, s. 89–91) som fokuserar sin forskning på tvåspråkiga (finska-svenska) elever, påpekar att i en skola med öppet och medvetet språkklimat känner eleverna att alla deras språk är viktiga. Vidare påpekar hon att det är betydelsefullt för eleverna att läraren lyfter fram deras tvåspråkiga bakgrund, eftersom det bevisar för eleverna att den finskspråkiga delen av deras liv också är viktig. Att lyfta fram elevernas tvåspråkighet innebär inte att uppmuntra eleverna till att använda finska i skolan. Istället kan finska vid passande tillfällen användas som tillägg, till exempel för att förstå och hitta begrepp. Det kan fungera som en koppling mellan elevernas vardagskunskap och skolans ämneskunskap. Trots att Slotte-Lüttge har forskat kring tvåspråkiga (finska-svenska) elever kan samma tanke om ett öppet språkklimat antas gynna även andra tvåspråkiga och flerspråkiga elever. Sundgren (2008, s. 85) har vidare konstaterat att det finns en stark norm om enspråkighet i skolorna. Ibland kan luckor i ordförrådet täckas genom kodväxling, men i alla situationer är inte kodväxling ett alternativ. Då elevernas svenska ordförråd inte är fullständigt och eleverna inte kan ta hjälp av det andra språket, kan de heller inte delta i undervisningen med sin fulla förmåga. Gardner-Chloros (2009, s. 4) anger att kodväxling innebär en variation av två eller flera språk som förekommer i tvåspråkiga samhällen. Kodväxling syftar till användningen av flera olika språk eller dialekter i en mening eller i en konversation, mellan tvåspråkiga. Kodväxling berör så gott som alla som är i kontakt med fler än ett språk eller en dialekt. Slotte-Lüttge (2008, s. 87) tar upp ett exempel från sina

observationer, där en elev vet svaret på lärarens fråga på finska men inte på svenska. Eleven räcker inte upp handen men säger tyst två gånger, *jag vet va de e på finska*, medan han ser rakt mot läraren. Läraren ignorerar eleven båda gångerna och låter istället de andra eleverna svara på svenska. Eleven kan alltså inte delta med sin fulla potential, på grund av luckor i det svenska ordförrådet och den enspråkiga normen. För att likande situationer där elevernas språkkunskaper i andra språk än skolspråket inte noteras och värdesätts ska undvikas behövs språkmedvetna lärare, som vet hur den språkliga mångfalden kan användas som en positiv resurs i undervisningen. Trots att Slotte-Lüttges observationer var gjorda bland finsk-svensk tvåspråkiga elever kan det öppna språkklimatet gynna alla elever, både två- och flerspråkiga men också enspråkiga elever eftersom de kan lära sig nya språk, vilket kan utveckla språkmedvetenheten hos dem. Dessutom får de två- och flerspråkiga eleverna använda hela sin språkliga repertoar, vilket bidrar till ett språkmedvetet klassrum. För att möjliggöra utnyttjandet av den språkliga mångfalden i klassrummet behövs språkmedvetna lärare.

Repo (2020, s. 12) upplyser om att det finns problematik i lärarnas expertis när det gäller förmedling av information, acceptans och förändring i mötet med flerspråkighet och i det stöd som ges i lärprocessen. Resultaten i Repos studie (2020, s. 12) styrker och upprepar det fakto att utvecklingen som krävs för att förbereda lärare inför språklig diversitet i klassrummet är en långsam process.

3 Metod

I det här kapitlet presenteras vårt tillvägagångssätt i studien. Syfte och forskningsfrågor, datainsamling, på vilket sätt studien genomfördes och vilken målgruppen för studien är presenteras. Slutligen framställs på vilket sätt vi i studien har beaktat reliabilitets- och validitetsfrågor samt etiska frågor.

3.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med avhandlingen är att få reda på svenskspråkiga klasslärarstuderandes erfarenheter av och åsikter om språkmedveten undervisning inom klasslärarutbildningarna vid Åbo Akademi Vasa och Helsingfors universitet. Åbo Akademi Vasa och Helsingfors universitet är de enda universiteten i Finland som utbildar klasslärare på svenska. Dessutom är syftet att redogöra för vilka möjligheter klasslärarstuderande anser att språkmedvetna aktiviteter i skolan kan ge. Forskarna inom Listiac hade utformat en enkät som riktar sig till lärare, lärarutbildare och lärarstuderande (se bilaga 1). Med hjälp av enkäten kan vi få reda på hur klasslärarstuderande anser att språkmedvetenhet behandlas inom klasslärarutbildningarna. Dessutom kan vi få reda på vilka praktiska erfarenheter klasslärarstuderande har av att genomföra språkmedveten undervisningen. Utgående från enkätens frågeställningar och syftet med studien har vi formulerat följande forskningsfrågor;

4. Vilka erfarenheter har klasslärarstuderande av att arbeta med språkmedveten undervisning?
5. Vilka erfarenheter har klasslärarstuderande av språkmedveten undervisning inom utbildningen?
6. Vilka möjligheter anser klasslärarstuderande att språkmedvetna aktiviteter i skolan kan ge?

3.2 Forskningsansats

Forskarna inom Listiac har som syfte öka språkmedvetenheten i europeiska skolor, bland annat genom annat utveckla lärarutbildningar och fortbildning för lärare. Hela projektet utförs genom aktionsforskning och den här studien är en del av projektet.

Enligt Cohen och Manion (1994, s. 194) kan aktionsforskning tillämpas då en viss kunskap krävs i ett särskilt samband med ett särskilt problem i en särskild situation. Aktionsforskning är ett möjligt tillvägagångssätt också då ett nytt synsätt ska föras över till ett redan existerande system. Aktionsforskningens tillämpas av praktiskt verksamma personer som upptäcker skäl till förbättring eller förändring inom ett visst område, ibland även med hjälp av utomstående personer. Vår studie kan bidra i att föra in mer språkmedvetenhet i lärarutbildningarna, eftersom studien kommer att synliggöra klasslärarstuderandenas erfarenheter och åsikter om språkmedvetenhet inom utbildningen. Denscombe (2014, s. 31) menar att målet med aktionsforskning är att uppnå rekommendationer beträffande goda handlingssätt inom en organisation. Rekommendationerna har som syfte att förbättra verksamheten. Den här avhandlingen ingår som redan nämnts i aktionsforskande projektet Listiac, som har som avsikt att förbättra utbildningsverksamheten i fråga om språkmedvetna lärare. Vår del i projektet är att bidra med ny information från de svenskspråkiga klasslärarutbildningarna i Finland, och därmed hjälpa Listiac med att föra in språkmedvetenhet och förbättra verksamheten i utbildningarna. Vår del av projektet hör av den orsaken också inom aktionsforskning. Rönnerman (2004, s. 20–21) beskriver det egna skrivandet i aktionsforskningen som ett sätt att anteckna inför kommande diskussioner med kollegerna och som ett sätt att identifiera ett problem. Den här studien kan bli en informationskälla för Listiac och den kan utnyttjas när aktionsforskningen fortsätter i praktiken.

Genom en enkät är det möjligt att ta reda på vilka erfarenheter deltagarna har om ett visst tema. Nylund menar (i Rönnerman, 2004, s. 158) att aktionsforskning måste utgå från deltagarnas erfarenheter. Vidare beskriver Nylund (i Rönnerman, 2004, s. 159–160) på vilket sätt kunskap är betydande i aktionsforskning. Nylund nämner vidare att utvidgad epistemologi innefattar begreppen erfarenhetslärande, presentental, propositional och praktisk kunskap. Den utvidgade epistemologin har en betydande roll inom aktionsforskning. Nylund beskriver erfarenhetslärande som något komplext, som innefattar bland annat empati. Erfarenhetslärande är nästan omöjligt att uttrycka i ord. Vidare fastställs att presentental har sina rötter i erfarenhetsbaserade kunskaper. Med propositional menas vetenskap som föds med hjälp av begrepp eller teorier. Slutligen innebär praktisk kunskap ett vetande om hur något görs i praktiken. Praktisk kunskap uttrycks genom kompetens, skicklighet och talang. Den här avhandlingen

behandlar erfarenheter och åsikter gällande språkmedvetenhet bland klasslärarstuderande och därför lämpar sig aktionsforskning som ansats för vår studie.

3.3 Genomförande

Datainsamlingen är gjord med en färdig enkät, som forskarna inom Listiac har utformat. När vi gick med i Listiac projektet var enkäten redan skapad av forskare inom projektet. På grund av det styrde enkäten avhandlingens syfte. Vi började med att göra en noggrann genomgång av enkäten. Utgående från frågorna funderade vi på vilka forskningsfrågor enkäten kunde ge svar på som anknyter till temat för avhandlingen. Syftet formulerades utgående från vad forskningsfrågorna kommer att besvara.

För att nå ut till målgruppen behövde vi få tillgång till både Åbo Akademi Vasas och Helsingfors universitets interna mejladresser. Efter att vi fick lov och tillgång till dessa kunde vi smidigt nå alla svenskspråkiga klasslärarstuderande i Finland. Vi utformade ett mejl, i vilket vi försökte motivera klasslärarstuderandena till att besvara enkäten. Mejlet var enligt följande;

Hej!

Sara Malin och Benjamin Fridlund här, vi behöver er hjälp med vår gradu. Vi är fjärde årets studerande vid Åbo Akademi i Vasa. Genom att fylla i enkäten bakom länken nedan hjälper ni inte bara oss utan medverkar också i att nå en språkmedveten undervisning i framtiden. Det tar bara 10 – 15 minuter att besvara enkäten. Länk till enkäten:

<https://survey.abo.fi/lomakkeet/11582/lomake.html?rinnakkaislomake=SE>

Avhandlingen behandlar lärarstuderandes uppfattningar och/eller erfarenheter om språkmedveten undervisning. Vår avhandling är en del av det internationella projektet Listiac (Linguistically Sensitive Teaching in All Classrooms), som i korthet strävar till att förbättra den språkliga medvetenheten bland lärare, lärarutbildare och lärarstuderande. Läs mera <http://listiac.org> och <https://www.facebook.com/listiac/> Vi ber er att svara, så gott det går, på alla frågorna i enkäten fastän en del frågor kan kännas svåra att svara på som studerande, eftersom samma frågor ställs till verksamma lärare. Deltagandet i enkäten är anonymt och vår del riktas till alla lärarstuderande i svenskspråkig lärarutbildning.

Tusen tack för att ni hjälper oss!

Med vänliga hälsningar,

Sara Malin och Benjamin Fridlund

Under processens gång diskuterade vi eventuella belöningar i syfte att motivera, till dem som besvarar enkäten. Trost (2012, s. 120) menar att kvaliteten på enkätsvaren kan försämrans ifall enkäten endast besvaras för att få en gåva. Dessutom innebär en gåva att personerna som deltar i enkäten troligen blir tvungna att avslöja sina identiteter. Vi valde slutligen att inte belöna de som besvarade enkäten.

Enkäten som skickades ut bestod av flera olika typer av frågor som informanterna skulle besvara (se bilaga 1). Enkäten började med bakgrundsfrågor om informanternas undervisningserfarenhet och professionella utveckling. Frågorna var alternativfrågor och öppna frågor. I alternativfrågor gavs informanten olika svarsalternativ, av vilka informanten förväntades välja ett eller flera alternativ (Bell, 2006, s. 139). I enkäten frågades exempelvis informantens elevers/studenters utbildningsnivå, med hjälp av en alternativ fråga med sju olika svarsalternativ (se bilaga 1 s. 2). Bell (2006, s. 138) förklarar att öppna frågor innebär att informanten ställs en fråga, som förväntas svaras med ett ord, en mening eller en lång text (Bell, 2006, s. 138). Enkäten består också av bakgrundsfrågor om informanternas språkpraktiker. Frågorna är ställda som slutna frågor, med svarsalternativen *ja* och *nej*. Ifall informanten svarar ja, bes informanten besvara frågan *Om ja, vilket/vilka?* (se bilaga 1 s. 3). Vidare ställdes informanterna öppna frågor som hade som mål att utreda informanternas kännedom och praktiker om språkmedvetenhet (se bilaga 1, s. 4). Enkäten avslutades med flera skalfrågor, som behandlade läraryrket och språkmedveten undervisning (se bilaga 1, s. 6). Skalfrågorna mättes med Likertskalan, vilket innebär att informanterna skulle välja i vilken grad de håller med olika påståenden. Med hjälp av Likertskalan kan man få ett mått på informantens åsikter, upplevelser och attityder. (Bell, 2006, s. 219.) I enkäten gick Likertskalan från 1–5 och dessutom kunde informanterna välja alternativet *inte relevant*.

Listiac tog hand om insamlingen och datainläsningen av enkätsvaren via E-blankett. Vi som skribenter fick tillgång till enkätsvaren i form av en Excel-tabell. Vår uppgift blev att analysera enkätsvaren, för att få fram resultaten för den här studien. Vi fortsatte

med att mata in enkätdata i statistikprogrammet SPSS (Statistical Package for the Social Sciences), för att kunna urskilja frekvenser i enkätsvaren. Skalfrågorna kördes genom en frekvensanalys i SPSS för att ta reda på informanternas likheter och olikheter i enkätsvaren (se tabell 1, s. 32–34). Trost (2012, s. 72) varnar för öppna frågor i en enkät, eftersom informanterna kan svara varierande. En del kan exempelvis svara med ett ord medan vissa kan skriva flera långa meningar. De öppna frågorna analyserade vi på egen hand och utifrån de svar som informanterna gav presenteras en överblick och sammanfattning av deras svar i resultatkapitlet.

Enkätens frågor utforskade flera olika områden. Vi ansåg att alla frågor inte var relevanta för studien och därför valde vi att analysera bara en del av frågorna. Vi valde ut de frågor som vi betraktade som viktiga, med tanke på studiens syfte och forskningsfrågor.

Utgående från de öppna frågorna och den analys vi gjorde utformade vi tre olika kategorier; klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedveten undervisning, klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedveten undervisning inom utbildningen och klasslärarstuderandes åsikter gällande språkmedvetna aktiviteter i skolan. De olika kategorierna hör var för sig ihop med en forskningsfråga. Frågorna och resultaten presenteras i följande kapitel.

3.4 Urval

Enkäten var avsedd för att användas för en stor målgrupp, men i den här avhandlingen har målgruppen begränsats till att innefatta klasslärarstuderande i de svenskspråkiga lärarutbildningarna i Finland, det vill säga studeranden från klasslärarutbildningarna i Åbo Akademi Vasa och Helsingfors universitet. Enda kriteriet för att besvara enkäten var att informanterna bör vara klasslärarstuderande i Åbo Akademi Vasa eller i Helsingfors universitet.

Vi gjorde ett kvoturval, eftersom studiens målgrupp var klasslärarstuderande. Kvoturval innebär att informanterna fås från ett urval personer, som är representativa för populationen i avseendet (Trost, 2012, s. 30). I vår studie representerar informanterna alltså finlandssvenska klasslärarstuderande i Finland. För att få in så

många svar som möjligt skickade vi ett mejl som påminnelse om att enkäten är öppen och att vi önskade fler svar. Enkäten var öppen i över två månader, vilket gav klasslärarstuderandena gott om tid att delta i studien. Vi fick in 22 besvarade enkäter men en enkät föll bort, i och med att en informant inte hörde till målgruppen klasslärarstuderande. Forskarna inom Listiac önskade att minst 30 studeranden skulle besvara enkäten.

3.5 Reliabilitet

Reliabilitet, det vill säga tillförlitlighet är ett mått på ifall ett studieresultat ger samma resultat om samma studie görs vid ett annat tillfälle, men i övrigt likadana förhållanden (Bell, 2006, s. 117). Reliabiliteten är av hög kvalitet ifall samma studie vid upprepade tillfällen ger samma resultat. Listiacs målgrupp är mycket bredare än målgruppen för vår studie som innefattade endast en liten grupp av Listiacs hela målgrupp. På grund av enkätens breda målgrupp kunde vissa frågor för vår målgrupp vara inaktuella och svåra att besvara. Ejlertsson (2019, s. 121) framhåller att enkätfrågornas precision i formuleringen påverkar reliabiliteten för studien. Frågor som kan misstolkas eller missförstås är en orsak till lägre reliabilitet, medan lättförstådda frågor bidrar till högre reliabilitet. Andra orsaker som bidrar till reliabiliteten är att informanterna i den här studien kan vara allt från första till sista årets studerande är det svårt att säkerställa att en liknande studie skulle ge exakt samma resultat, eftersom deltagarna kan ha väldigt olika erfarenheter, beroende på hur långt i studierna de är. En del av informanterna kan även ha avlagt valbara kurser där språkmedvetenhet betonats. Dessutom befinner sig studiens informanter inom ett universitetsprogram som är i ständig utveckling, vilket innebär att utbildningen inte ser likadan ut varje år. (Trost, 2012, s. 61.) I den här avhandlingen har enkätfrågorna gjorts och översatts av Listiac, vilket innebär att det inte funnits möjlighet att omformulera den redan färdiga enkäten.

3.6 Validitet

Ejlertsson (2019, s. 118) förklarar begreppet validitet som den enskilda frågans förmåga att mäta det den är ämnad att mäta. Vid en enkätstudie har frågornas formulering den huvudsakliga betydelsen gällande validiteten (Ejlertsson, 2019, s. 119). Stukát (2011, s. 134) betonar att en studie med hög reliabilitet kan ha låg validitet.

Ifall samma studie får samma resultat vid upprepade tillfällen, är som sagt reliabiliteten hög, men detta innebär inte att resultaten besvarar syftet för studien. Vi kunde testa studiens validitet genom att själva testa besvara enkäten, eftersom vi själva tillhörde målgruppen klasslärarstuderande. I genomgången av enkäten märkte vi att det inte fanns optimala svarsalternativ för studerande på en del av frågorna. Informanterna kan därför ha upplevt enkäten svår att besvara och därför valt alternativen som är närmast sanningen för dem. Detta kan ha påverkat reliabiliteten för studien. Begreppet språkmedvetenhet definieras heller inte i enkäten, vilket kan ha orsakat att informanterna tolkat språkmedvetenhet på olika sätt. Att inte avslöja innebörden av språkmedvetenhet kan bidra i ärliga svar som utgår från deras kunskaper om vad språkmedvetenhet är vid det tillfälle som enkäten besvaras. I och med att resultatet kan påverkas av ovannämnda faktorer kan det skapa utmaningar i analysen av enkätsvaren. Informanternas olika uppfattningar av språkmedvetenhet kan ge från varandra skiljande svar. Trots att det finns vissa brister i validiteten anser vi att svaren är relevanta och uppfyller studiens syfte.

3.7 Etik

Stukát (2011, s. 139–140) beskriver fyra etiska principer som bör beaktas vid datainsamlingen för en studie. Dessa principer kallar han enligt följande; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Informationskravet innebär att informanterna som deltar i studien är medvetna om vem som gör studien, var den görs och vad studien ämnar att undersöka, samt att deltagandet är både frivilligt och anonymt (Stukát, 2011, s. 139). Med samtyckeskrav syftar Stukát (2011, s. 139) på informanternas rätt att själv avgöra och besluta ifall de vill delta i studien samt hur länge de vill delta i studien. Informanterna ska alltså ha möjlighet att när som helst avbryta deltagandet i studien om de så vill. Stukát (2011, s. 139) fortsätter med att beskriva att konfidentialitetskravet innebär att informanterna ska veta att deras deltagande verkligen är anonymt. I mejlet som skickades ut nämndes tydligt att deltagandet i studien är anonymt, vilket också styrks i enkäten i och med att inga frågor avslöjar informanternas identitet. Till sist behandlar Stukát (2011, s. 140) nyttjandekravet, vilket innebär att den information som informanterna överlämnat för studien endast används för det syfte och ändamål som angivits. Ansvaret för

nyttjandekravet ligger således vid forskaren eller forskarna, som noggrant behöver fundera över var, hur och för vem olika delar av studien diskuteras.

4 Resultat

I det här kapitlet presenteras resultaten för den här studien. Resultaten är utformade utgående från enkäten, från vilken vi valde ut de frågor och svar som kunde kopplas till studiens syfte. Först presenteras svaren på de öppna frågorna i löpande text. Ur en del av svaren har det som är relevant för studien plockats ut, medan några svar finns citerade. Slutligen visualiseras de alternativfrågor som valts ut för studien i form av en tabell. I studien deltog 22 informanter varav 21 för tillfället var klasslärarstuderande. Eftersom studiens målgrupp är klasslärarstuderande, fanns ett bortfall av en informant på grund av att informanten inte tillhörde målgruppen.

4.1 Klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedveten undervisning

Från enkäten valde vi ut frågor vars svar besvarar första forskningsfrågan, *Vilka erfarenheter har klasslärarstuderande av att arbeta med språkmedveten undervisning?* Nedan presenteras frågorna och informanternas svar på dessa. fyra första frågorna som presenteras är öppna frågor och informanternas svar finns sammanfattade under varje fråga.

Har du några erfarenheter av sådana situationer där du känt att du framgångsrikt arbetat tillsammans med dina studenter/elever, med tanke på språkmedveten undervisning? Dela gärna med dig av dem. (se bilaga 1, s. 4.)

13 av 21 informanter svarade att de inte har eller kan komma ihåg någon erfarenhet, medan resterande åtta informanter svarade att de hade erfarenheter av framgångsrikt arbete med tanke på språkmedveten undervisning.

En av informanterna berättade att *elever ofta sagt rätt svar men på "fel" språk och då har jag glatt uppmuntrat dem och själv översatt deras ord till svenska utan att vidare kommentera.* En informant svarade att han eller hon har frågat en elev med stark finska ifall eleven kan översätta något av de svenska orden till finska, vilket eleven kunde. Informanten har även utnyttjat kroppsspråk i undervisningen av elever som går lärokursen i A-finska. Att jämföra svenska ord och engelska ord lyftes upp bland

informanterna. Även diskussioner om nya begrepp, texter, videor och bilder nämndes, samt att använda bilder som stöd. En av informanterna nämnde att hon eller han jobbar i en skola där lektionerna hålls både på finska och engelska och att man i skolan i fråga konstant jobbar med språkmedvetenhet som tema. Ett svar var utskrivet på följande sätt: *Det hjälper redan att känna till lite om elevernas bakgrund, så kan man nå dem lite lättare. Om man lär sig några få ord i språket som eleverna talar, och frågar dem om var de kommer ifrån, får man lätt fångat deras intresse.*

Vidare presenteras andra öppna frågan vi valde ut samt svaren.

Har du några erfarenheter av sådana situationer där du känt att du ofördelaktigt arbetat tillsammans med dina studenter/elever, med tanke på språkmedveten undervisning? Dela gärna med dig av dem. (se bilaga 1, s. 4.)

På frågan svarade 17 av 21 informanter att de inte har erfarenheter av ofördelaktiga situationer. En ofördelaktig situation som tog upp i svaren var att tvåspråkiga elever hade en betydlig fördel i en finskagrupp och att de elever som inte kunde finska kunde sitta tysta hela lektioner. En annan informant nämnde att vissa elever endast tillfälligt bor i Finland och därför har lågt intresse för att lära sig finska, vilket enligt informanten blir utmanande då det inte finns tid till att undervisa på individnivå. För mycket text och otydliga instruktioner nämndes också som ofördelaktiga erfarenheter av språkmedveten undervisning. En av informanterna nämnde att enspråkigt svenska elever inte alltid förstår henne eller honom på grund av att eleverna ibland fastnar på informantens språkfel. Informanternas erfarenheter varierar mycket från informant till informant.

Sista öppna fråga i anknytning till första forskningsfrågan lydde på följande sätt:

Sysslar du med språkmedvetna aktiviteter i din undervisning eller i dina lärarstudier? Om ja, beskriv kortfattat några sådana aktiviteter. (se bilaga 1, s. 5.)

På frågan ovan svarade 10 av 21 informanter att de inte sysslar med språkmedvetna aktiviteter i lärarstudierna. Två av informanterna som svarade att de har erfarenheter

nämnde kontakten med utbytesstuderanden, genom tutorskap och genom att gå kurser på engelska. Två av informanterna svarade att de jämför språk med varandra, och den andra av informanterna svarade att hon eller han även brukar använda kroppsspråk med elever, som har svaga kunskaper i ett språk. Informanten nämner även sin åsikt om att bilder borde användas i språkundervisningen, eftersom informanten anser att det hjälper eleverna minnas orden. En informant svarade att kurser i lärarutbildningen om mångfald har behandlat temat och en annan informant svarade att språkmedvetenhet dyker upp ibland i och med allas mångfaldiga bakgrunder, men att språkmedvetenhet inte behandlas aktivt. Diskussion och förklaring av begrepp lyfts upp av en informant. Två informanter svarade inte direkt på frågan, men en av dem nämnde sitt intresse för tandemundervisning och den andra nämnde sitt intresse för dialekter och etymologi, samt att ta in nya ord i sitt språkbruk. En av informanterna svarade *omedvetet ja* på frågan. En informant uttryckte sin åsikt så här, *Vi skall få allas språk att "synas" i vår undervisning. Om vi alltså har en flerspråkig klass.*

4.2 Klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedvetenhet inom utbildningen

Nedan citeras tre öppna frågor som anknyter till andra forskningsfrågan, *Vilka erfarenheter har klasslärarstuderande av språkmedveten undervisning inom utbildningen?* Under frågorna finns informanternas svar sammanfattade.

Tänk på den utbildningsorganisation där du jobbar eller studerar och lista de huvudsakliga faktorerna, som anknyter till språkmedveten undervisning, som har en positiv effekt på ditt arbete eller dina studier. (se bilaga 1, s. 4.)

På frågan svarade 4 av 21 informanter att de inte vet några språkmedvetna faktorer som har haft en positiv påverkan i studierna. En informant svarade att universitetets svenskspråkighet leder till ökad medvetenhet om språkliga minoriteter. En informant nämnde elevers erfarenheter och kunskaper samt intresse och stöd av andra språk, medan en annan besvarade frågan så här: *Kontextualiserad undervisning. Visuella hjälpmedel för elever med lägre kognitiv nivå.* Muntliga övningar samt studerande och lärare med olika bakgrunder lyftes också upp i svaren. Att det är tillåtet att kasta in ord på andra språk nämndes av en informant. Informanten svarade även att svåra begrepp förklaras eller översätts för studeranden. Kurser där professorn talar engelska nämndes

i ett svar. Vidare svarade informanterna att språkkurserna, kurser som tar upp mångfald samt utbyten, är erfarenheter av språkmedvetenhet inom utbildningen. En informant nämnde dialektmedvetenhet och klarspråk i sitt svar. Möjligheten till att få testa att undervisa på engelska under praktikperioder och kursen främmande språk nämndes av en informant. En annan informant nämnde kursen multikulturell pedagogik. En informant svarade att det naturligtvis finns kurser som berört medvetenhet gällande språkanvändning. I tre svar nämndes läsandet av litteratur och artiklar på olika språk. En av informanterna menade att det ger en blick utåt mot den internationella forskningen, medan en annan svarade att hon eller han upplever att det breddar möjligheterna till att hämta kunskap. En informant skrev att hon eller han har fått undervisning i hur man ska undervisa flerspråkiga elever och i hur man kan ta olika språk i beaktande i skolan. Två informanter belyste att huvudtemat i utbildningen är mångfald. En av dessa informanter påpekade att språklig mångfald också ingår i temat, medan den andra besvarade frågan enligt följande, *Utbildningens profil är flerspråkighet och mångfald vilket gör att alla lektorer ska använda de i undervisningen. Vi har bland annat gjort besök till flerspråkiga skolor.*

Tänk på den utbildningsorganisation där du jobbar eller studerar och lista de huvudsakliga faktorerna, som anknyter till språkmedveten undervisning, som är utmanande på ditt arbete eller i dina studier. (se bilaga 1, s. 4.)

På frågan svarade 7 av 21 informanter att de inte vet några språkmedvetna faktorer som varit utmanande i studierna. I svaren om utmanande faktorer i studierna eller arbetet som anknyter till språkmedveten undervisning, nämnde informanterna flera utmaningar. En informant lyfte upp att utbildningen är homogen, vilket enligt informanten är en utmaning med tanke på att uppleva språkdiversitet i praktiken. Att det finns få erfarenheter av språklig mångfald, i och med att mångfalden är liten i finlandssvenska skolor, nämndes av en informant. En informant besvarade frågan med att dialekter är en utmaning. Stora grupper, tid, resurser, stöd och att hitta det som motiverar eleverna nämndes i ett svar. I ett svar kom det upp att informanten inte fått lära sig hur man lär elever att läsa. Litteratur på olika språk sågs som en utmaning av en informant. Att våga ta plats då man är sämre än andra på ett språk samt förväntningarna på språkkunskaperna då man inte kan uttrycka sig på samma nivå som på modersmålet nämndes i ett svar.

Att ta elevernas enskilda språkkunskaper i beaktande och att få alla språk inkluderade nämndes ytterligare som utmaningar. Även kontakten med föräldrar på ett språk man inte behärskar togs upp i ett svar. Utmaningen med att veta när skolspråket ska användas och när andra språk ska användas nämndes. Svåra begrepp på olika språk, svårigheten att relatera till personer med annan språkbakgrund samt utmaningen med att hitta rätt språkliga nivå med elever och andra togs upp i ett av svaren. Utmaningen med att lära ut saker till elever som inte pratar något av nationalspråken nämndes i ett svar. Även den sociala gemenskapen, ifall det finns elever med något annat språk än svenska, sågs som en utmaning av en informant.

4.3 Klasslärarstuderandes åsikter gällande språkmedvetna aktiviteter i skolan

I enkäten skulle informanterna besvara totalt 22 frågor som behandlade vilka möjligheter de anser att språkmedvetna aktiviteter i skolan medför (se bilaga 1, s. 5–6). Frågorna är skalfrågor som mäts med Likertskalan och har svarsalternativen 1–5 (helt av annan åsikt–helt av samma åsikt) och svarsalternativet inte relevant som har värdet noll. Frågorna och svaren presenteras nedan i en tabell i samma ordning som de ställdes i enkäten.

Tabell 1.

Klasslärarstuderandes åsikter om språkmedvetna aktiviteter

	N	Minimum	Maximum	Medeltal
kan ge mig möjlighet att visa att alla språk är lika värda även om de är helt olika	21	3.00	5.00	4.5714
kan främja positiva attityder mot personer som talar andra språk hos eleverna/studenterna	21	4.00	5.00	4.7619
kan stimulera nyfikenhet och intresse för språkinläring hos eleverna/studenterna	21	4.00	5.00	4.6190

kan utveckla elevernas/studenternas självförtroende när det gäller att konfrontera främmande språk	21	2.00	5.00	4.3810
kan hjälpa till att förbättra elevernas/studenternas färdigheter i skolans huvudspråk	21	.00	5.00	3.8571
kan främja snabbare inläring av andra språk hos elever/studenter	21	3.00	5.00	4.2381
kan hjälpa elever/studenter att förbättra sina färdigheter i förstaspråket/modersmålet (om det inte är samma som skolans huvudspråk)	21	2.00	5.00	4.0000
kan hjälpa lärare att förändra sitt undervisningssätt	21	2.00	5.00	4.1429
kan ge lärare möjligheten att främja ämnesövergripande arbete	21	3.00	5.00	4.0952
kan påverka lektionernas innehåll och mål	21	2.00	5.00	3.9524
kan utveckla elevers/studenters förmåga att lyssna uppmärksamt	21	.00	5.00	3.0476
kan utveckla elevens auditativa särskiljande	21	1.00	5.00	4.0476
kan öka elevers/studenters medvetenhet om likheter och olikheter i hur olika språk är uppbyggda	21	3.00	5.00	4.5714
kan hjälpa elever/studenter att förstå hur språk fungerar	21	4.00	5.00	4.6190
kan öka elevers/studenters behov av att använda referensmaterial som ordböcker, grammatikböcker, uppslagsverk och internet	21	2.00	5.00	3.9524

kan hjälpa elever/studenter att överföra färdigheter och attityder till andra ämnen som skiljer sig från språkämnen	21	3.00	5.00	3.6667
kan hjälpa talare av andra språk än skolans huvudspråk att bli självsäkra	21	2.00	5.00	4.3810
bör introduceras endast i klasser med immigranter eller elever/studenter som kommer från språkliga minoriteter	21	1.00	5.00	1.7619
bör integreras i läroplanen	21	2.00	5.00	4.0000
kan hjälpa till att integrera immigrantfamiljer i skollivet	21	2.00	5.00	4.2381
kan bidra med en positiv förändring vad gäller att förändra studenters/lärares attityder till andra samhällen och kulturer	21	3.00	5.00	4.4762
kan ge mig möjligheten att helt integrera elever/studenter från etniska minoriteter i gruppen	21	2.00	5.00	4.0000

I tabellen kan utläsas att varje informant har besvarat varje fråga samt informanternas lägsta och högsta svar på frågorna. I tabellens kolumn längst till höger utläses medelvärdet av informanternas svar. På endast fem frågor underskrider medelvärdet av informanternas svar fyra. På varje fråga har minst en informant svarat helt av samma åsikt (5). Minst en informant har också på majoriteten av frågorna svarat varken av annan eller samma åsikt (3), delvis av annan åsikt (2), helt av annan åsikt (1) eller inte relevant (0).

Eftersom medelvärdet på frågorna är högt, är informanternas åsikter gällande språkmedvetna aktiviteter generellt positiva. I analyser av de enskilda informanternas svar syns tydligt att majoriteten har svarat mellan tre till fem på nästan alla frågor. Endast ett fåtal av informanterna har svarat två eller lägre på frågorna. Även Aalto och Tarnanens studie (2015 s. 79–80) förstärker det att lärare förhåller sig positivt till att se språket som en del av lärandet och ämnesundervisningen. I Aalto och Tarnanens

studie ansåg majoriteten av ämneslärarna sig vara språklärare men resultaten visade också att ämneslärarstuderanden är osäkra angående betydelsen av flerspråkighet och språkmedvetenhet i ämnesundervisning.

5 Metoddiskussion

I det här kapitlet diskuterar vi för- och nackdelar med metodvalet för studien. Vi diskuterar olika möjligheter med datainsamlingen och vår insats i tolkandet av data. Vidare diskuterar vi på vilket sätt reliabiliteten och validiteten och de etiska aspekterna har beaktats och vad som kunde ha gjorts annorlunda. Slutligen diskuterar vi målgruppens bredd.

5.1 Aktionsforskning

Den här studien utforskar klasslärarstuderandes erfarenheter av och åsikter om språkmedvetenhet. Enligt Nylund (i Rönnerman, 2004, s. 159–160) utgör utvidgad epistemologi en väsentlig del av aktionsforskning. Nylund framhåller att aktionsforskning bör utgå från informanternas erfarenheter. Den utvidgade epistemologin handlar om kunskaper utifrån erfarenheter. Resultaten för studien visade att en stor andel inte hade erfarenheter av språkmedvetenhet, vilket kan ses som en orsak till att aktionsforskning inte lämpar sig som ansats för vår studie. Vi valde dock ansats utifrån Listiacs syfte och utifrån vår studies syfte och forskningsfrågor. Det var intressant att märka att en stor del inte hade erfarenheter av språkmedvetenhet, fastän läroplanen betonar det.

Eftersom det i aktionsforskning ofta är praktiskt verksamma personer som utför forskningen kan det betyda att de behöver förändra sina värden och vanor ifall de ifrågasätts. Detta gäller speciellt då forskningsresultaten visar att det krävs grundliga förändringar för att uppnå framsteg. (Bell, 2006, s. 19.) Resultaten för studien visade att förändringar gällande språkmedvetenhet behövs inom utbildningen, vilket innebär att utbildarna behöver utveckla nya vanor för att uppnå rekommendationerna och uppfylla läroplanens principer. Det är viktigt att ta i beaktande att den här studien är liten och därför behövs det möjligtvis ytterligare forskning om ämnet för att få utbildarna att ändra sina vanor. Den här studien visar ändå tydliga drag av att klasslärarstuderande inte är bekanta med språkmedvetenhet, vare sig som begrepp eller praktisk funktion, vilket är alarmerande och därför bör den här studien beaktas som viktig.

5.2 Datainsamling

Vi funderade på att försöka locka deltagare med hjälp av en belöning, men vi beslutade till sist att vi inte vill göra det. Eftersom deltagandet i studien är anonymt konstaterade vi att det skulle vara olämpligt att be informanterna avslöja sina identiteter för en eventuell belöning. Vi ansåg även att besvarandet av enkäten inte ska basera sig på en gåva, utan på den egna möjligheten att kunna delta i och påverka språkmedvetenheten bland lärare och lärarstuderanden. Vi beaktade även det Trost (2012, s. 120) framhåller om att informanternas deltagande kan påverkas av en belöning. Innan enkäten skickades till klasslärarstuderandena gick vi igenom enkäten noggrant. Vi provade även besvara enkäten själva för att få insikt i vilka utmaningar informanterna kan möta i besvarandet av enkäten och ifall det finns oklara frågor. Vi märkte båda att enkäten hade brister som vi inte kunde påverka, i och med att enkäten var utformad av forskare inom Listiac.

Listiac önskade att minst 30 klasslärarstuderande skulle besvara enkäten. Efter första mejlet var deltagarantalet cirka 15 informanter. Vi försökte öka deltagarantalet genom att skicka en påminnelse, med syfte att locka fler klasslärarstuderande till att besvara enkäten. Slutligen deltog 21 klasslärarstuderande i studien. Fastän enkäten som användes som datainsamlingsmetod för den här studien riktade sig till klasslärarstuderande, var frågorna formulerade som att de var riktade till utbildade lärare med arbetserfarenhet, vilket orsakade det att flera av frågorna kunde vara svåra att svara på, speciellt ifall informanten saknade arbetserfarenheter. Eftersom målgruppen är klasslärarstuderande kan arbetserfarenheterna bland dem variera. En del kan ha jobbat som lärare innan sina studier, någon kan ha vikarierat vid flera tillfällen och vissa har möjligtvis aldrig arbetat i en skola. En annan utmaning med enkäten enligt oss var att frågorna kunde vara svåra att besvara, bland annat i och med att det kunde saknas för informanterna passande svarsalternativ, vilket kanske tvingade informanterna att välja det alternativet som var närmast sanningen. Det att enkäten var översatt till svenska framkom i fel översättningar. De öppna frågorna kunde vara svåra att greppa på grund av de översatta begreppen som användes. Aspekterna på enkätens funktionalitet som nämns ovan kan vara möjliga orsaker till att flera klasslärarstuderande inte velat fylla i enkäten.

5.3 Reflektion kring reliabilitet, validitet och etiska frågor

Frågornas otydlighet och formuleringar har troligtvis orsakat missförstånd som syns i informanternas svar, vilket direkt kan ha påverkat resultaten för studien. Ejlertsson (2019, s. 121) påpekar att enkätfrågornas formulering och tydlighet påverkar reliabiliteten i studien. Det här kan betyda att reliabiliteten för den här studien är bristfällig, men som tidigare nämnts har vi inte kunnat påverka enkätens uppbyggnad. För att ta reda på hur informanterna uppfattar frågorna kunde till exempel testretestmetoden ha gjorts i den här studien, med syfte att testa studiens reliabilitet. Ejlertsson (2019, s. 121) påpekar att det genom testretestmetoden är möjligt att fastställa graden av reliabilitet i resultaten. Testretestmetoden innebär att samma informanter inom en kort tidsperiod besvarar samma enkät två gånger. Med hjälp av metoden kan informanternas enkätsvar jämföras och ju mer likadana svaren är, desto högre är reliabiliteten. Vi valde dock att inte utföra den här metoden, på grund av svårigheter med att nå ut till de anonyma informanterna på nytt.

Validiteten grundar sig i frågans mätsäkerhet (Ejlertsson, 2019, s. 118). Ifall informanterna har missförstått eller misstolkat frågorna på grund av att det i frågorna fanns otydliga begrepp eller svåra formuleringar, är enkätens validitet låg. Vi kan inte med säkerhet säga att informanterna har misstolkat eller missförstått frågorna, men utifrån studiens resultat kan detta ha påverkat informanternas svar.

I fråga om etiska aspekter i en studie bör informanterna vara införstådda med studien innan de beslutar om sitt deltagande. Stukat (2011, s 139–140) lyfte fram begreppen *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. I mejlet som skickades ut till alla klasslärarstuderande vid Åbo Akademi Vasa och Helsingfors universitet, poängteras alla dessa faktorer som enligt Stukat bör behandlas innan informanterna väljer ifall de vill delta i studien eller inte. I vår mejlformulering pressade vi ingen att delta i studien, i och med att vi poängterade att deltagandet är fullständigt frivilligt. Informanterna besvarade enkäten på egen hand, utan vår närvaro, vilket betyder att vi inte på något sätt övervakade eller försökte övertyga någon som påbörjat enkäten att slutföra den.

5.4 Studiens målgrupp

I studien kunde alla inskrivna vid en av de två svenskpråkiga klasslärarutbildningarna delta. Det här betyder i praktiken att det i studien kan finnas informanter som är i slutskedet av sina studier och har mycket erfarenhet av klasslärarstudierna och informanter som nyligen påbörjat sina studier och inte har samma insikter i utbildningen. Det här kan ha en stor betydelse för resultatet i studien, i och med att syftet för studien är att få reda på klasslärarstuderandenas erfarenheter och åsikter om språkmedvetenhet. Därför kunde en snävare målgrupp med klasslärarstuderande som åtminstone har gått utbildningen ett år ha varit en alternativ målgrupp att undersöka. Däremot ansåg vi att enkätens komplexitet kunde skalade bort informanter som saknade åsikter om och erfarenheter av språkmedvetenhet. Fördelen med att ha med alla utbildningarnas klasslärarstuderande var att även nya studeranden som kan ha arbetat i skolor tidigare och har mycket erfarenheter av och åsikter om språkmedvetenhet hade möjlighet att delta.

6 Resultatdiskussion

I det här kapitlet ställs studiens resultat samman med teoretiska bakgrunden i avhandlingen. I kapitlet diskuteras bristerna på språkmedvetna arbetsätt och metoder, fördelaktiga arbetsätt med tanke på språkmedvetenhet, ofördelaktiga arbetsätt med tanke på språkmedvetenhet och informanternas erfarenheter av språkmedvetna aktiviteter. Dessutom diskuteras oklarheter i benämningen språkmedvetenhet, utbildningens otydliga linje gällande språkmedvetenhet, studiens varierande enkätsvar och vilka utmaningar språkmedvetenhet medför. Slutligen diskuteras informanternas åsikter om språkmedvetna aktiviteter. Allt detta kopplas ihop med teorier och tidigare forskning.

6.1 Klasslärarstuderandes erfarenheter av arbete med språkmedveten undervisning

Brister på språkmedvetna arbetsätt och metoder

Cirka hälften av informanterna svarade att de inte har sysslat med språkmedvetna aktiviteter i undervisningen eller i klasslärarstudierna. Resultaten av enkätsvaren visade även att över hälften av informanterna inte har erfarenhet av situationer där de framgångsrikt skulle ha arbetat med elever/studenter med tanke på språkmedveten undervisning. Eftersom det var en så stor andel av informanterna som svarade att de inte har erfarenheter var det förväntat att cirka samma andel av informanterna inte heller har arbetat framgångsrikt med elever/studenter med tanke på språkmedvetenhet. Resultaten kan ändå förvåna i och med att läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) påpekar att språkmedvetenhet är en princip som ska bidra i utvecklandet av skolornas verksamhetskultur. Även Europeiska kommissionen påpekar att språkmedvetenhet bör tas in i alla läroplaner (2019). Repo (2020, s. 12) menar att lärare inte alltid jobbar språkmedvetet, trots att läroplanen framhåller det. Repo upplyser dock också om att en del av lärarna arbetar språkmedvetet. Vår studie kan styrkas av Repos påstående om att lärare trots läroplanens principer inte alltid arbetar språkmedvetet. Eftersom vår studies målgrupp är klasslärarstuderande kan sambandet med Repos studie inte direkt jämföras. Vår studie kan dock indikera att bristen på språkmedvetna arbetsätt och aktiviteter inom utbildningen kan vara en faktor som syns i bristen på språkmedvetna arbetsätt och aktiviteter också bland utbildade lärare.

Fördelaktiga arbetssätt med tanke på språkmedvetenhet

Den andelen av informanterna som meddelade att de har erfarenheter av att arbeta med språkmedveten undervisning delade med sig av sina erfarenheter. Informanternas erfarenheter visade sig vara varierande i och med att flera olika erfarenheter gavs som exempel. Att översätta ord till svenska språket fanns med i svaren, som en erfarenhet av språkmedveten aktivitet. Att enbart översätta ord till svenska är inte språkmedvetenhet, eftersom det inte bidrar till att värdesätta språkliga mångfalden, i och med att svenskan ständigt används i de finlandssvenska skolorna. I Repos studie (2020, s. 6) ges ett exempel från en situation där en elev som hade svårt med engelska fick lära läraren två ord på arabiska varje lektion, medan läraren i utbyte fick lära eleven två ord på engelska. Metoden som läraren tillämpade resulterade i att eleven plötsligt blev ivrig på att lära sig. Även Europeiska kommissionen uppmuntrar till att jämföra språk och till att berätta om olika språk (2019). Ett språkmedvetet arbetssätt inom matematiken som eNorssin (2019, s. 16–17) tar upp är att uppmuntra elever till att översätta matematiska begrepp till deras modersmål, till exempel med hjälp av föräldrarna. Ifall de matematiska begreppen enbart behandlas på skolans målspråk bidrar aktiviteten inte till språkmedvetenhet. Det handlar om att få en förståelse för innebörden av begreppen, vilket ur en språkmedveten synvinkel kan nås genom att gå över språkgränserna. Att översätta ord kan alltså fungera som en språkmedveten metod, ifall översättningen görs i språkmedvetet syfte, som i exemplen av Repo och eNorssi. Informanten i fråga nämnde enbart översättningar till svenska språket. Med tanke på språkmedvetenhet borde även andra språk, speciellt ifall de förekommer bland eleverna, översättas och behandlas. En informant uppgav att han eller hon tillåter elever att använda ”fel språk”, ifall eleverna inte kommer ihåg ordet på svenska. Slotte-Lüttges (2008, s. 87) observation bevisade att ifall elever inte får använda hela sitt ordförråd i skolan kan eleverna inte delta i undervisningen med sin fulla förmåga. Att låta den språkliga mångfalden höras kan antas bidra till rättvisa och jämlikhet, då även elever med brister i skolspråkets ordförråd kan delta i undervisningen genom att gå över språkgränser. Dessutom får hela klassen upptäcka ord på olika språk, vilket är berikande och kan öka språkmedvetenheten hos eleverna. Även Sundgren (2017, s. 66) lyfter upp transspråkande som en dyrbar resurs i klassrummet, som hjälper eleverna i att utveckla sina språkliga register. Kroppsspråk nämns av Utbildningsstyrelsen (u.å) som ett språkmedvetet arbetssätt. Kroppsspråk nämndes

också i enkätsvaren. En informant gav ett starkt exempel på att vara en språkmedveten lärare. Informanten förklarade att det hjälper att känna till elevernas bakgrund för att få god kontakt med dem. Informanten gav ett exempel om att genom att lära sig några ord på elevernas språk kan göra att man fångar deras intresse. Metoden som informanten beskriver är språkmedveten och den kan förstärkas av Repos studie (2020, s. 6), som även nämndes i samband med föregående enkätsvar. Enligt Europeiska kommissionen (2018) ska språkmedvetenhet som begrepp beakta varje enskild elevs språkkunskaper. Informantens sätt att beakta elevernas språk och visa ett intresse för det är ett tydligt exempel på hur språkmedvetenhet kan uppmärksammas i klassrummet.

Ofördelaktiga arbetssätt med tanke på språkmedvetenhet

Ingen av de informanter som berättade om erfarenheter av ofördelaktiga situationer med tanke på språkmedveten undervisning, nämnde flerspråkiga eller invandrarelever i sina svar. Fokuset ligger enbart på finsk-svensk tvåspråkiga. Det egna språket hör till elevernas grundrättigheter i skolan och enligt läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 28) ska undervisningen utgå från det, vilket bland annat innebär att olika språk växelverkar med varandra. Det som läroplanen eftersträvar är att alla elevers språkkunskaper ska spöras. Fokus borde ligga på hela klassens språkliga mångfald, istället för finska och svenska. Repo (2020, s. 12) antyder att lärarutbildningarna behöver systematiskt betona språkmedvetenhet och förbereda lärare för att arbeta i flerspråkiga klassrum för att alla nyanlända ska bli en del av samhället. Det kan möjligtvis kännas lättare för lärarna att vara medvetna om språk som de själv behärskar men det beaktar inte hela språkliga mångfalden, vilket lärarna borde göra. Mer kunskap och fler metoder behövs. Även Hajer och Meestinga (refererad i West, s. 68) betonar vikten av att skolorna ska ansvara för att anpassa sig till nya situationer med flerspråkiga elever, istället för att tycka att det är flerspråkiga elever som har problem. Det att ingen av informanterna nämnde flerspråkiga elever i sina svar kan tolkas som en följd av att informanterna är obekanta med språkmedvetna metoder, som med fördel kunde användas med flerspråkiga elever. Av den orsaken borde klasslärarutbildningarna utvecklas så att studerandena känner sig bättre förberedda för mångfalden då de stiger in i arbetslivet.

Informanternas erfarenheter av språkmedvetna aktiviteter

Cirka hälften av informanterna svarade att de har erfarenhet av språkmedvetna aktiviteter i sina lärarstudier eller i sin undervisning. En informant svarade att allas språk ska synas i undervisningen i en flerspråkig klass. Informantens svar kan direkt kopplas till definitionen av språkmedvetenhet. Andra exempel som informanterna tog upp som erfarenheter av språkmedvetna aktiviteter var kontakt med utbytesstuderanden, kurser på engelska och att jämföra språk. Det framkommer det inte informanternas svar ifall kurserna på engelska innehållit språkmedvetna moment, eller ifall jämförandet av språken gjorts i språkmedvetet syfte. Kontakten med utbytesstuderanden kan ses som en del av ett språkmedvetet universitet, i och med att utbyteseleven bidrar i språklig mångfald, vilket kan användas som resurs både för medstuderandenas som för utbytesstuderandes bästa. Tandemundervisning nämndes inte som en erfarenhet men som ett intresse av en informant. Tandemundervisning, liksom kontakt med utbytesstuderanden kunde bidra i att den språkliga och kulturella mångfalden skulle synliggöras, på ett konkret sätt, särskilt ifall tandemundervisningen skulle vara gränsöverskridande. Europeiska kommissionens tidning (2019) betonar att virtuella samarbeten mellan skolor kan gynna språkinläringen och utvidga språkutbudet i skolor. Även klassrum där det inte finns språklig mångfald skulle kunna komma i kontakt med mångfald genom virtuella samarbeten. Även Russel (refererad i Aalto & Tarnanen, 2015, s. 77) har i sin studie mellan ämneslärare och språklärare kommit fram till att samarbete mellan lärare bidrar till att eleverna börjar presterar bättre.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det är en stor andel som inte har erfarenhet av att arbeta med språkmedveten undervisning, vilket är oroande i och med att det finns rekommendationer om att driva språkmedveten undervisning i flera dokument. Resultaten visade att de erfarenheter som klasslärarstuderandena har är varierade och följer ingen gemensam linje, eftersom erfarenheterna som nämndes var mycket olika från varandra. Dock kan resultaten påverkas av att studerandena är olika långt hunna i studierna, men också det av informanterna studerar vid två olika universitet kan påverka. Tydliga lärandemål, medvetenhet om forskningsresultat som berör språkmedveten undervisning och självklart det att universiteten erbjuder sina studeranden möjligheten till att erfara språkmedveten undervisning under studietiden

skulle antagligen efter en tid synas i ökad erfarenhet av språkmedveten undervisning bland klasslärarstuderandena. En del av studerandena har möjligtvis ett personligt intresse till språkmedvetenhet medan andra kanske upplever någon annan aspekt inom utbildning mer viktig och intressant. Personliga intressen och åsikter kan påverka resultaten märkvärt i och med att informanterna var bara 21 till antalet.

6.2 Klasslärarstuderandes erfarenheter av språkmedveten undervisning inom utbildningen

Oklarheter i benämningen språkmedvetenhet

Majoriteten av informanterna kunde lista faktorer som har en positiv effekt på arbete eller studier, som anknyter till språkmedveten undervisning. Dock är svaren otydliga och går till en stor del inte att anknyta med språkmedvetenhet, liksom inte heller svaren i föregående forskningsfråga. En informant nämnde exempelvis kontextualiserad undervisning och visuella hjälpmedel för elever med låg kognitiv nivå, men utvecklar inte vidare sitt svar på vilket sätt visuella hjälpmedlen bidrar i språkmedvetenhet och vad hon eller han menar med elever med låg kognitiv nivå. Informantens koppling mellan låg kognitiv nivå och språkmedvetenhet kan tolkas på många olika sätt, eftersom kopplingen kan uppfattas negativ. Ifall informanten menar att flerspråkighet bidrar till lägre kognitiv nivå eller att enbart elever med låg kognitiv nivå är i behov av visuella hjälpmedel förblir oklart. Svaret kan också tyda på att informanten inte vet några faktorer som anknyter till språkmedveten undervisning i studierna. Sundgren (2017, s. 59) framhåller att andra språk ibland undanträngs medvetet av lärare och att lärares attityder kan bero på deras erfarenheter. I det här fallet är informanten en klasslärarstuderande och har därför troligen mindre erfarenheter av flerspråkiga elever. En informant ansåg att universitetets svenskspråkighet bidrar i medvetenhet om språkliga minoriteter. På ett svenskspråkigt universitet handlar språkmedvetenhet om att lyfta fram andra språk än svenska. Informanterna nämnde också bland annat universitetslärares användning av engelska i undervisningssituationer och klarspråk som positiva faktorer som anknyter till språkmedvetenhet inom lärarstudierna. Ovan uppräknade faktorerna går dock inte direkt att förankra med den definition av språkmedvetenhet som hänvisas till i denna avhandling. Majoriteten av informanternas svar är otydliga med tanke på anknytningen till språkmedveten undervisning, vilket kan antas tyda på att det förekommer misstolkningar angående innebörden av

språkmedvetenhet. Fastän flera svar inte tangerar språkmedvetenhet fanns det också flera svar som följer den definitionen för språkmedvetenhet, som denna avhandling följer.

Utbildningens otydliga linje gällande språkmedvetenhet

I ett svar framkom det att utbildningens profil är flerspråkighet och mångfald och att informanten inom utbildningen har gjort besök till flerspråkiga skolor. Kurserna *främmande språk* och *multikulturell pedagogik* nämndes också. Läroplanen (se t.ex. Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 15, 84, 86) betonar mångsidigt flerspråkighet och mångfald. När lärare utnyttjar flerspråkigheten och mångfalden som en positiv resurs i undervisningen gynnas språkmedvetenheten. För att lärare ska kunna uppfylla läroplanens mål bör de utbildas i vad språkmedvetenhet innebär och på vilket sätt den bör synas i skolan. Enligt informanters svar framkommer att flerspråkighet och mångfald behandlas åtminstone i några kurser i utbildningen. Repo (2020, s. 12) poängterade att utvecklingen som krävs för förberedandet av lärare inför den språkliga mångfalden är en långsam process. Det är därför viktigt att blivande lärarnas förberedelse för mångfalden börjar redan tidigt i utbildningen. Endast två informanter nämnde kurser som behandlar språkmedvetenhet, vilket är oförväntat i och med att alla informanter är klasslärarstuderande och speciellt i och med att det i svaren framkommer att utbildningens profil är flerspråkighet och mångfald. Att så få nämner konkreta kurser kan bero på flera saker. En tanke som väcks är ifall betoningen på språkmedvetenhet varierar beroende på vilken lärare som drar kursen. Repos studie (2020, s. 7) lyfter upp exempel från lärarintervjuer där det framkommer att diskussionerna gällande språkmedvetenhet har varat länge, men att lärarna trots det inte märker förändring i skolorna. Repo menar att diskussionerna inte bidrar i språkmedvetenhet, utan lärarna överför ansvaret vidare. Med tanke på Repos studieresultat skulle det vara av stor betydelse att klasslärarstuderande skulle få ta del av språkmedveten undervisning och inte enbart diskutera om begreppet. Lorenz (refererad i West, 2016, s. 68) lyfter problemet genom att betona att det handlar om pedagogiska lärarproblem och inte om flerspråkiga elevers problem. Att betona språkmedvetenhet i klasslärarutbildningen skulle troligtvis minska på de pedagogiska lärarproblemen, eftersom lärarna skulle vara experter inom ämnet. Tydliga krav och kursmål kunde eventuellt också öka undervisningen om språkmedvetenhet inom lärarutbildningarna. Attityden till att undervisa flerspråkiga elever borde korrigeras.

Variierande enkätsvar

En av informanterna som nämnde litteratur och artiklar på olika språk utvecklade sitt svar med att påpeka att läsningen ger en inblick i den internationella forskningen. Svaret besvarar frågan om faktorer i anknytning till språkmedvetenhet indirekt, men genom tolkning kan tillgången till material på olika språk och medvetenheten om deras existens bidra till språkmedvetenhet, eftersom material på olika språk bidrar till att upptäcka olika språk i omgivningen och får studeranden att använda hela sin språkliga repertoar. Skillnaderna mellan informanternas svar har en stor variation, men i huvudsak verkar det som att majoriteten av informanterna inte vet vad språkmedvetenhet egentligen innebär, fastän de besvarat frågan. Liksom även Repos studie (2020, s. 12) upplyser om verkar det finnas brister i lärares kunskaper gällande bland annat acceptans och stödåtgärder i mötet med flerspråkiga elever. Lärarnas förberedelse för språkliga mångfalden förstärks av de nämnda exemplen, medan informanternas bristfälliga kunskaper om språkmedvetenhet kan väcka oro.

Utmaningar med språkmedvetenhet

Majoriteten av informanterna besvarade frågan gällande utmaningar i frågan om språkmedveten undervisning inom studierna eller arbetet. En informant tar upp att hon eller han tycker att utbildningen är i stort homogen, vilket leder till att det är mera utmaningar med att se diversiteten i praktiken. Sundgren (2017, s. 59) menar att lärare med rika språkliga erfarenheter har bättre attityd mot flerspråkighet. Trots att informanten inte upplever mångfald inom utbildningen finns den på fältet. Med tanke på Sundgrens utsaga borde klasslärarstuderande få språkliga erfarenheter under studietiden, för att utveckla en god attityd mot flerspråkighet. Andra utmanande faktorer som informanterna nämnde dialekter i undervisningen, stora grupper, tidsbrist, brist på resurser, stöd och att motivera eleverna är utmanande med tanke på språkmedvetenhet inom utbildningen. Inga av dessa faktorer kan direkt förknippas med språkmedvetenhet, eftersom informanternas svar är kortfattade och saknar anknytning till språkmedvetenhet. Det här förstärker resultatet om att stor del av informanterna inte med säkerhet vet vad språkmedvetenhet egentligen innebär och hur språkmedvetenhet enkelt kunde implementeras i undervisningen. Utmaningen med att våga ta plats när man är sämre på ett språk, samt förväntningar på språkkunskaper ansågs utmanande av en informant. Repo (2020, s. 12) menar som redan nämnts att lärarutbildningarna systematiskt behöver betona språkmedvetenhet och förbereda

lärare för flerspråkiga klassrum, för att få nykomna att bli en del av samhället. I ett klassrum där flerspråkighet finns och det jobbas språkmedvetet, blir olika språk en naturlig del av skolvardagen och skillnader i skolspråkets kunskaper kanske inte ses som något märkvärdigt bland eleverna. En utmaning som påpekades var att man i utbildningen inte får lära sig att lära eleverna läsa. Hur man lär elever läsa handlar om språklig medvetenhet snarare än språkmedvetenhet (se. s. 8), men begreppen är närliggande och kan i viss mån användas tillsammans, ifall språkliga medvetenheten bidrar i språkmedvetenhet. Olika språkinriktade lässtrategier som LPP-metoden och R2L-metoden som finns definierade i denna avhandling (se s. 18–20) kunde stödja detta. Eftersom språklig mångfald förekommer i skolorna är det viktigt att lärarna har metoder och kunskap i hur de kan stödja eleverna i olika språk. Cummins (refererad i Gibbons 2010, s. 22) menar att en andraspråkselev lär sig använda språket i vardagliga situationer på två år, medan det kan ta upp till sju år för eleven att nå skolspråkets kunskapsrelaterade register. Detta är något lärarna behöver beakta. För att varje elev oberoende språklig bakgrund ska ha samma möjligheter till framgång behöver läraren ha redskap för att stödja eleverna i skolspråket, samtidigt som läraren visar att hon eller han värdesätter elevens alla språk och utnyttjar dem som resurser i undervisningen. Thomas och Collier betonar att eleverna behöver stöd i andraspråket i alla läroämnen (Gibbons, 2010, s. 30). Olika språkligt medvetna metoder som hjälper eleverna i skriv-och läsinlärning kan därför anses gynna alla elever i klassen och därmed bidra till samma möjligheter till skolframgång. Utmaningen med inkluderingen av elevernas enskilda språkkunskaper ansågs vara en utmaning. I Repos studie (2020, s. 6) berättade en lärare att hon eller han tillsammans med en elev utbytte ord på olika språk med varandra. Eleven lärde läraren nya ord på arabiska och läraren lärde eleven nya ord på engelska. I det här fallet utgick läraren från elevens motivation och tillsammans kunde de hitta ett motiverande arbetssätt som passade båda. Denna typ av inkludering kräver inte mycket tid eller extra ansträngning av läraren och för att den kan ha en så positiv effekt på elevernas motivation borde denna typ av metoder tillämpas i undervisningen. Genom att upplysa lärarstuderanden om språkmedvetna metoder och arbetssätt skulle utmaningarna förmodligen minska och studerandena skulle vara bättre förberedda för att bedriva språkmedveten undervisning. En informant lyfte fram att elevernas sociala gemenskap är utmanande, ifall det finns elever som pratar andra språk. Cummins (2017, s. 17) menar att mänskliga relationer är viktiga i skolan. Växelverkan mellan eleverna och läraren och eleverna emellan har

visat sig vara till och med viktigare för elevernas skolframgång än undervisningsmetoderna. Thomas och Collier (2010, s. 30) märkte i sin studie att en bidragande faktor för hur elever presterar i skolan är skolans sociokulturella stämning. Det är lärarens uppgift att skapa plats för den språkliga mångfalden och visa eleverna möjligheterna, värdet och nyttan av olika språk. Holm och Mansikka (refererad i West, 2016, s. 71) menar dock att det i finländska skolorna är ”vi” och ”dem” motsättningar, vilket orsakar det att mångkulturell och samhälleligt rättvis undervisning inte förverkligas. Utmaningen med sociala gemenskapen som informanten nämner kanske inte skulle finnas ifall motsättningarna skulle försvinna.

6.3 Klasslärarstuderandes åsikter om språkmedvetna aktiviteter

I resultaten av informanternas svar gällande deras åsikter om olika språkmedvetna aktiviteter, framkommer att största delen av informanterna anser att språkmedvetna aktiviteter kan ha en positiv inverkan på eleverna. De enskilda informanternas svar höll oftast samma linje genom alla frågor. Med detta menas att informanterna höll endera en mera positiv linje eller en mer kritisk linje i nästan alla sina svar. Att informanterna ofta höll liknande åsikt om de olika språkmedvetna aktiviteterna kunde bero på att deras erfarenheter eller deras kunskaper varierar. Som tidigare nämnts menar Sundgren (2017, s. 59) att trots att flerspråkighet lyfts fram i positiv bemärkelse, finns ett motstånd som omedvetet eller medvetet styr undan andra språk än majoritetsspråket. Sundgren menar även att erfarenheterna påverkar attityderna. I det här fallet kunde Sundgrens tanke förklara informanternas förhållande till deras åsikter. De informanter som ofta håller med om att språkmedvetna aktiviteter har en positiv inverkan i klassrummet, kanske har erfarenheter av att språkmedvetna aktiviteter fungerar och är en resurs för lärararbetet. De informanter som inte anser att språkmedvetna aktiviteter medför mycket positivt i klassrummet, saknar eventuellt sådana erfarenheter.

6.4 Vidare forskning

Med tanke på Repos (2020, s. 12) poängtering angående förberedandet för den språkliga mångfalden som en lång process, skulle det kunna vara intressant att upprepa samma studie igen efter några år. Det skulle synliggöra ifall de svenskspråkiga

klasslärarutbildningarna i Finland utvecklats i en språkmedveten riktning. En annan idé för fortsatt forskning kunde vara att endast studeranden som är riktigt i slutskedet av studierna eller nyutexaminerade skulle delta i studien. Då skulle det finnas en möjlighet att få reda på ifall utbildningen i sin helhet behandlar språkmedvetenhet.

6.5 Slutsatser

Åsikter och erfarenheter torde i de flesta fall hänga samman, såvåda åsikterna inte endast baserar sig på vad informanterna tror att respondenten vill höra eller på gissningar. Det här sambandet är för resultaten i den här avhandlingen intressant. I de tidigare resultat som presenterats har cirka hälften av informanterna förmedlat att de inte har erfarenheter av språkmedveten undervisning. Trots att majoriteten av informanterna listade faktorer inom utbildningen som de ansåg att hade en positiv inverkan på språkmedvetenhet, var många av svaren svåra att anknyta till språkmedvetenhet. Cirka hälften av informanterna har inte erfarenhet eller kunskap om språkmedvetenhet, men trots det är deras åsikters medeltal tillsammans en fyra, vilket innebär att de är delvis av samma åsikt om att språkmedvetna aktiviteter har en positiv inverkan på eleverna. Skillnaderna och olikheterna i informanternas svar förmedlar ett budskap om att utbildningen inte tillräckligt tydligt och systematiskt behandlar språkmedvetenhet. Budskapet förmedlas eftersom en stor del av informanterna i sina svar gav exempel som inte direkt förknippas med språkmedvetenhet. Systematik och tydlighet skulle vara till stor fördel, i och med att processen med språkmedvetenhet som mål är lång. Informanternas olika kunskaper om språkmedvetenhet är förvånande. En informant svarade till exempel genomgående i enkäten med språkmedvetna erfarenheter och exempel och hade även positiva åsikter till språkmedvetna aktiviteter. Alla informanter genomgår i stort samma utbildning, vilket betyder att alla åtminstone torde känna till språkmedvetenhet som begrepp. Det är förstås möjligt att välja olika inriktningar och läsa olika valbara kurser, i vilka språkmedvetenhet kan betonas olika mycket.

Resultaten är svåra att tolka i och med att de är motstridiga. På frågorna ifall informanterna vet positiva och utmanande faktorer som anknyter till språkmedveten undervisning inom utbildningen eller på jobbet svarade 4 av 21 att de inte vet positiva faktorer medan 14 av 21 inte kunde lista utmaningar med språkmedvetenhet inom

utbildningen eller på jobbet. Flera av frågorna liknade mycket varandra och svaren likaså. Det här kan också tyda på att informanterna inte har en bred kunskap om språkmedvetenhet, vilket ledde till indirekthet och upprepningar i svaren.

Utgående från vad den här studien har visat anser vi att alla lärarutbildare borde ha kunskaper om språkmedvetenhet, för att kunna förmedla det språkmedvetna tankesättet till studeranden. Utbildarna kunde till exempel genomgå fortbildning med temat språkmedveten undervisning. Enligt den uppfattningen vi har fått under studietiden beror kursinnehållet mycket på utbildarens forskningsområde och därför kan samma kurs olika år betona helt olika saker. Fastän kursutbildarna betonar sina egna forskningsområden kunde språkmedvetenheten utgöra en del av varje kurs. Språkmedveten undervisning skulle då utgöra en gemensamm nämnare genom hela utbildningsprogrammet. I till exempel de ämnesdidaktiska kurserna kunde det framgå hur man kan arbeta språkmedvetet i olika läroämnen i skolan. När studerandena utexamineras kan de då föra vidare sina kunskaper om språkmedvetenhet till skolor runt om i landet.

Litteratur

- Aalto, E. & Tarnanen, M. (2015). Kielitietoinen aineenopetus opettajankoulutuksessa. I J. Kalliokoski., K. Mård-Miettinen & T. Nikula (Red.), (2015). *Kieli koulutuksen resurssina: vieraalla ja toisella kielellä oppimisen ja opetuksen näkökulmia* (s. 72–90). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Andersen, L. K. & Ruohotie-Lyhty, M. (2019). Mitä on kielitietoisuus ja miten se näkyy koulussa? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). Tillänglig: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/mita-on-kielitietoisuus-ja-miten-se-nakyy-koulussa>
- Association for Language Awareness. [u.å.]. *About*. Hämtad 25 juli 2020, från <https://www.languageawareness.org/>
- Bell, J. (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Börestam, U. & Huss, L. (2001). *Språkliga möten. Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Research methods in education*. Routledge: Taylor & Francis Group.
- Cummins, J. (2017). *Flerspråkiga elever. Effektiv undervisning i en utmanande tid*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Cummins, J. (2000). *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Storbritannien: Multilingual Matters Ltd.
- Denscombe, M. (2014). *The Good Research Guide. For small-scale social research projects*. England: Open University Press.
- Ejlertsson, G. (2019). *Enkäten i praktiken. En handbok i enkätmetodik*. (4:de upplagan). Lund: Studentlitteratur AB.
- eNorssi. [u.å.]. *Etusivu*. Hämtad 13 september 2020, från <https://enorssi.fi/>

- Europeiska kommissionen. (2017). *Preparing Teachers for Diversity: the Role of Initial Teacher Education*. Luxemburg: Europeiska unionen.
- Europeiska kommissionen. (2018). *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Accompanying the document Proposal for a Council Recommendation on a comprehensive approach to the teaching and learning of languages*. Hämtad 21 maj 2020, från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018SC0174>
- Europeiska kommissionen. [u.å.]. *eTwinning*. Hämtad 14 augusti från <https://www.etwinning.net/sv/pub/index.htm>
- Europeiska kommissionen. [u.å.]. *School Education Gateway*. Hämtad 16 juli 2020 från <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/index.htm>
- Europeiska kommissionen. [u.å.]. *Key Action 3: Support for policy reform*. Hämtad 15 oktober 2020 från https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/actions/key-action-3-support-for-policy-reform_en
- Europeiska unionen. (2019). *Rådets rekommendation av den 22 maj 2019 om en övergripande strategi för språkundervisning och språkinlärning*. ST/9015/2019/INIT. *OJ C 189, 5.6.2019, s. 15–22*. Hämtad 21 maj 2020, från https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2019.189.01.0015.01.SWE&toc=OJ%3AC%3A2019%3A189%3ATOC
- García, O. & Wei, L. (2014). *Translanguaging - Flerspråkighet som resurs i lärandet*. Natur och kultur.
- Gardberg, A. & Huldin, M. (22 mars 2020). Spotlight: Skolor sviker elever med invandrabakgrund. *Svenska Yle*. Hämtad 10 mars 2020, från <https://svenska.yle.fi/artikel/2020/03/22/spotlight-skolor-sviker-elever-med-invandrabakgrund>
- Gardner-Chloros, P. (2009). *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Gibbons, P. (2010). *Stärk språket. Stärk lärandet. Språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för och med andraspråkselever i klassrummet*. (3:dje upplagan). Stockholm: Hallgren och Fallgren Studieförlag AB.
- Halliday, M. & Hasan, R. (2013). *Cohesion in English*. London och New York: Tylor & Francis Group.
- Hellgren, J., Silverstöm, C., Lepola, L., Forsman, L. & Slotte, A. (2019). *Hur hanteras två- och flerspråkigheten i de svenskspråkiga skolorna? Resultat av en utvärdering i åk 1–6 läsåret 2017–2018*. Nationella centret för utbildningsutvärdering.
- Hawkins, E. (1984). *Awareness of Language. An Introduction*. Cambridge University Press.
- Lag om grundläggande utbildning 1288/1999*. Hämtad 16 juni 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Lahdenperä, P. & Sundgren, E. (Red.), (2017). *Nyanlända, interkulturalitet och flerspråkighet i klassrummet*. Stockholm: Liber AB.
- Listiac. [u.å.]. *About Listiac*. Hämtad 20 maj 2020, från <http://listiac.org/>
- Repo, E. (2020). Discourses on encountering multilingual learners in Finnish schools. I *Linguistics and Education* 60 (s. 1–15). Åbo: Elsevier.
- Ruohonen, T. (Red.), (2019). *Kielitietoisen opettajan opas*. eNorssi – opettajankouluttajien yhteistöverkosto 2019. Tillgänglig: <https://enorssi.fi/wordpress/wp-content/uploads/Kielitietoisen-opettajan-opas-12-2019.pdf>
- Räsänen, R., Jokikokko, K. & Lampinen, J. (2018). *Kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvä osaaminen persuopetuksessa. Kartoitus tutkimuksesta sekä opetushenkilöstön koulutuksesta ja osaamisen tuesta*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Rönnerman (Red.), (2004). *Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner*. Lund: Studentlitteratur.

- Slotte-Lüttge, A. (2008). Tvåspråkighet, lärande och undervisning. I G. Oker-Blom., A. Westerholm & N. Österholm (Red.). *Rum för språkutveckling* (s. 77–101). Tammerfors: Utbildningsstyrelsen.
- Stukat, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Trost, J. (2012). *Enkätboken*. (4:de upplagan). Lund: Studentlitteratur AB.
- Undervisnings- och kulturministeriet. (2019). *Pisa 18 ensituloksia; Suomi parahaiden joukossa*. Hämtad 11 augusti 2020, från <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161922/Pisa18-ensituloksia.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Utbildnings- och kulturministeriet. [u.å.]. *What is DivEd?* Hämtad 19 augusti 2020, från <https://dived.fi/en/>
- Utbildningsstyrelsen. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.
- Utbildningsstyrelsen. [u.å.]. *Erasmus+ -ohjelma*. Hämtad 25 maj 2020, från <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen-ja-kansainvalisyys/erasmus-ohjelma>
- Utbildningsstyrelsen. [u.å.]. *Kulturell mångfald och språkmedvetenhet*. Hämtad 19 augusti 2020, från <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/kulturell-mangfald-och-sprakmedvetenhet>
- Utbildningsstyrelsen. [u.å.]. *Undervisning som förbereder för förskoleundervisning och grundläggande utbildning*. Hämtad 26 augusti 2020, från <https://www.oph.fi/sv/utbildning-och-examina/undervisning-som-forbereder-forskoleundervisning-och-grundlaggande>
- West, S. (2016). *Förståelse genom språklig medvetenhet – Lärarperspektiv på elever med invandrarbakgrund i den finlandssvenska grundskolan*. Vasa: Vasa universitet.
- Åbo Akademi [u.å.]. *Om Åbo Akademi*. Hämtad 20 maj 2020, från <https://www.abo.fi/om-abo-akademi/>

Språkmedveten undervisning

Listiac (Linguistically Sensitive Teaching in All Classrooms) är ett europeiskt projekt som delvis finansieras av Europeiska unionens Erasmus+ -program. Projektet strävar efter att nå förändring på flera nivåer och riktar sig huvudsakligen till lärarutbildare, lärare och lärarstudenter. Projektet utvecklar och testar ett reflektionsverktyg som ska göra (framtida) lärare mer språkmedvetna i sina tankar, attityder och aktiviteter i klassrummet.

Språkmedveten undervisning förutsätter att läraren har förmåga att ta tillvara och uppmuntra elevens flerspråkiga kompetenser i hela skolans verksamhet. Flerspråkig kompetens innebär förmågan att kunna utnyttja och utveckla hela sin språkrepertoar med flera olika språk flexibelt, även de språk som man inte helt bemästrar, för att:

- Byta från ett språk (eller en dialekt/varietet) till ett annat;
- Uttrycka sig på ett språk (eller en dialekt/varietet) och förstå en annan människa som använder ett annat språk;
- Använda sig av sina kunskaper i flera olika språk (dialekter/varieteter) för att förstå en text;
- Känna igen bekanta internationella ord på ett annat språk (post-posti)
- Mediera mellan människor utan ett gemensamt språk, även då man själv har bara behjälpliga kunskaper i språken;
- Använda sig av hela ens språkliga uttrycksförmåga för att experimentera med olika sätt att uttrycka sig.
- Utnyttja olika språkexterna uttryckssätt (miner, gester, mimande osv.).

Huvudkoordinator för projektet är Åbo Akademi i Vasa. Bland de andra deltagarna finns nio europeiska universitet och tre ministerier.

Besök gärna vår hemsida <http://listiac.org>.

ETISKA PRINCIPER

Deltagandet i den här elektroniska enkäten är frivilligt. Inget namn, födelsedatum eller hemort behöver uppges, och andra biodata behandlas med försiktighet för att varje respondent ska förbli anonym. Uppgifterna kommer att användas som bakgrundsinformation för utvecklingen av ett reflektionsverktyg för språkmedveten undervisning och lärarutbildning. Därför kan uppgifterna komma att användas för vetenskapliga artiklar och konferenspresentationer eller postrar med anknytning till projektet. Samtliga data förvaras vid Åbo Akademi under projektperioden (2019-2022) och i ytterligare fem år innan de förstörs.

Biodata

Land

Ålder

Högsta akademiska examen

Undervisningserfarenhet och professionell utveckling

Nuvarande arbetsituation

Beskriv din nuvarande arbetsituation (ifall ingen av de ovannämnda alternativen passar).

- Jag är kvalificerad för språkundervisning.
- Jag har erfarenhet av flerspråkiga studenter/elever.
- Jag har erfarenhet av att undervisa nyanlända.

Dina elevers/studenters nivå

- Förskola
- Grundskola
- Andra stadiet
- Lärarutbildning
- Lärarfortbildning
- Universitet/högskola
- Vuxna inlärare som inte går i skola

Ämne(n) du huvudsakligen undervisar

Undervisningserfarenhet (angivet i antal år)

Erfarenhet av undervisning av elever/studenter med ett annat förstaspråk än skolspråket (angivet i antal

år)

Känner du till olika nätbaserade resurser för språkmedveten undervisning (t.ex. resurser som ECML erbjuder)? Om ja, vänligen uppge vilka.

Bilaga 1. Listiacs enkät

Har du deltagit i fortbildning om diversitet i klassrummet? Vilken slags diversitet?

Språkpraktiker

Vilket språk undervisar du på?

Bemästrar du personligen något annat språk än ditt undervisningsspråk?

Ja

Nej

Om ja, vilket/vilka?

Använder du något av ovannämnda språk med din familj?

Ja

Nej

Om ja, vilket/vilka och när?

Använder du något av ovannämnda språk på jobbet?

Ja

Nej

Om ja, vilket/vilka och när?

Har du lärt dig några nya språk efter gymnasiet?

Ja

Nej

Om ja, vilket/vilka och hur/varför?

Flerspråkighet – kännedom och praktiker

Har du varit involverad i något projekt om språkmedveten undervisning?

- Ja
 Nej

Om ja, när och vilket/vilka?

Tänk på den utbildningsorganisation där du jobbar eller studerar och lista de huvudsakliga faktorerna, som anknyter till språkmedveten undervisning, som har en positiv effekt på ditt arbete eller dina studier.

Tänk på den utbildningsorganisation där du jobbar eller studerar och lista de huvudsakliga faktorerna, som anknyter till språkmedveten undervisning, som är utmanande på ditt arbete eller i dina studier.

Har du några erfarenheter av sådana situationer där du känt att du **framgångsrikt** arbetat tillsammans med dina studenter/elever, med tanke på språkmedveten undervisning? Dela gärna med dig av dem.

Har du några erfarenheter av sådana situationer där du känt att du **ofördelaktigt** arbetat tillsammans med dina studenter/elever, med tanke på språkmedveten undervisning? Dela gärna med dig av dem.

Språkmedvetna aktiviteter

Sysslar du med språkmedvetna aktiviteter i din undervisning eller i dina lärarstudier? Om ja, beskriv kortfattat några sådana aktiviteter.

Nedan följer ett antal tankar om språkmedveten undervisning. En del lärare ser dessa som viktiga, medan andra ser dem som mindre viktiga. Det finns inget rätt eller fel svar. Varje påstående följs av en skala mellan ett och fem, och du ombeds visa hur mycket du håller med om påståendet när det gäller att undervisa studenter /elever eller blivande/yrkesverksamma lärare. 1 = helt av annan åsikt, 5 = helt av samma åsikt.

Språkmedvetna aktiviteter...

	1	2	3	4	5	In te re le v a nt
kan ge mig möjlighet att visa att alla språk är lika värda även om de är helt olika	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan främja positiva attityder mot personer som talar andra språk hos eleverna/studenterna	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan stimulera nyfikenhet och intresse för språkinläring hos eleverna/studenterna	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan utveckla elevernas/studenternas självförtroende när det gäller att konfrontera främmande språk	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan hjälpa till att förbättra elevernas/studenternas färdigheter i skolans huvudspråk	☐	☐	☐	☐	☒	☐

Bilaga 1. Listiacs enkät

kan främja snabbare inläring av andra språk hos elever/studenter	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan hjälpa elever/studenter att förbättra sina färdigheter i förstaspråket/modersmålet (om det inte är samma som skolans huvudspråk)	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan hjälpa lärare att förändra sitt undervisningsätt	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan ge lärare möjligheten att främja ämnesövergripande arbete	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan påverka lektionernas innehåll och mål	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan utveckla elevers/studenters förmåga att lyssna uppmärksamt	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan utveckla elevens auditativa särskiljande	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan öka elevers/studenters medvetenhet om likheter och olikheter i hur olika språk är uppbyggda	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan hjälpa elever/studenter att förstå hur språk fungerar	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan öka elevers/studenters behov av att använda referensmaterial som ordböcker, grammatikböcker, uppslagsverk och internet	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan hjälpa elever/studenter att överföra färdigheter och attityder till andra ämnen som skiljer sig från språkämnen	☐	☐	☐	☐	☒	☐
kan hjälpa talare av andra språk än skolans huvudspråk att bli självsäkra	☐	☐	☐	☐	☒	☐
bör introduceras endast i klasser med immigranter eller elever/studenter som kommer från språkliga minoriteter	☐	☐	☐	☐	☒	☐
bör integreras i läroplanen	☐	☐	☐	☐	☒	☐

Bilaga 1. Listiacs enkät

- kan hjälpa till att integrera
immigrantfamiljer i skollivet 1 2 3 4 5 6
- kan bidra med en positiv förändring
vad gäller att förändra
studenters/lärares attityder till andra
samhällen och kulturer 1 2 3 4 5 6
- kan ge mig möjligheten att helt
integrera elever/studenter från
etniska minoriteter i gruppen 1 2 3 4 5 6

1 2 3 4 5 Inte
relev
ant

- Att introducera flera språk i klassen
är för tidskrävande 1 2 3 4 5 6
- Lärare borde lyfta fram jämförelser
mellan olika språk och kulturer
oavsett lektion 1 2 3 4 5 6
- Det är bättre för
eleverna/studenterna om läraren
bara tillåter dem att tala
skolspråket i klassrummet 1 2 3 4 5 6

1 2 3 4 5 Int
e
rele
van
t

- Jag är nöjd med myndigheternas insatser för
att förbättra utbildningen i allmänhet 1 2 3 4 5 6
- Jag önskar ibland att jag kunde byta till en
annan arbetsplats inom utbildning 1 2 3 4 5 6
- Jag önskar ofta att jag hade mer homogena
klasser 1 2 3 4 5 6
- Ibland önskar jag att jag kunde undervisa eller
studera något annat 1 2 3 4 5 6
- Jag skulle vilja ha ett annat jobb 1 2 3 4 5 6
- Jag oroar mig ofta för skillnaderna i elevernas
kunskaps- och färdighetsnivåer 1 2 3 4 5 6

Bilaga 1. Listiacs enkät

- Lärarna på min skola arbetar verkligen som ett sammanhållet team
- Mina elevers/studenters prestationer motiverar mig verkligen att fortsätta med mitt arbete
- Ledaren och ledningsteamet gör ett fantastiskt arbete inom vår institution
- Jag upplever att utbildningsmyndigheterna uppskattar mitt jobb
- Jag är helt nöjd med mitt jobb
- Mitt nuvarande arbete hjälper mig att nå alla mål jag har som lärare
- Jag har en god relation med alla eller de flesta av mina studenter/elever
- Jag visar mina studenter/elever att jag bryr mig om deras personliga problem och glädjeämnen
- Jag ger mina elever/studenter möjligheten att själva besluta om olika aspekter i inlärningsprocessen
- Jag inkluderar regelbundet uppgifter som ger fysiska färdiga produkter i min undervisning
- Jag visar alltid alla mina studenter/elever att jag tror på deras förmåga att slutföra uppgifterna
- Jag visar vanligen mina elever/studenter att jag bryr mig om deras framsteg i inlärningsprocessen
- Jag delar med mig av mitt personliga intresse för språk med mina elever/studenter
- Jag lägger vanligen märke till och reagerar på alla positiva insatser från mina studenter/elever